

HENRIK FEDERER

PATRIA!

PATRIA!

Povest iz irske junaške
dobe.

Spisal

Henrik Federer;

poslovenil

Frane Poljanec.

V Ljubljani, 1918.

Založila Katoliška Bukvarna.

— Tiskala Katoliška Tiskarna.

Vse pravice pridržane.

40629

2. M. XI. 1946

1 23 1/2

△

1.

»Ali še vedno na kitaro igraš?«

»Ali še vedno po bobnu tolčeš?«

»Kajpada. Boben morajo slišati. Boben si osvaja svet. S svojo kitaro utegneš kvečjemu muhe napraviti, da bodo zdehale.«

Gospa Curran je stala pri priprtih vratih in poslušala. Smehljala se je napol veselo napol žalostno temu, kar šta mlada hišna prijatelja Tomaž in Robert v kratkih dijaških suknjičih kolegija sv. Trojice¹ okrog njene tihe hčerke tu notri vpila in se prepirala.

»Tom, Tom, jaz boben veliko rajši poslušam,« se je javil zdaj jasen, tih dekliški glas.

»Seveda. Zgodaj se moraš navaditi na glasbo svojega Cezarja, gospa Sara Emmet, podkralja Njega Veličanstva irskega otoka in irske kronel!«

»Moore,« je napadel drugi deški glas zasmehovalca tako glasno in gospodovalno, kot da zapoveduje že s kraljevskim vencem in žezlom. »Moore, pazi, preveč se posmehuješ!«

Toda slišal se je smeh Tomaža Moora in ta smeh je žuborel tako živo in srebrno

¹ Trinity College.

po mali dvorani, da se je tudi mladi Cezar, kakor se je zdelo, pomirjal.

»Kakšen šaljivec si,« je prijazneje dejal. »Tu se menimo o črnih ranah naše domovine, govorimo o lordu Fitzgeraldu, ki je za štirinajstimi udarci s sabljami izkrvavel v ječi, preden ga je mogel angleški krvnik na kolec nategniti — o Edvard, čudoviti Edvard!«

Sanjavo in z glasom polnim prisrčnosti je zletela beseda po sobi. Kot velikanška tožba jo je popolnoma napolnila in jo zavila v smrtno tišino, in se je nato, kot da je premalo prostora za vse to, kar je ležalo v njej mučeništva in junaških vencev, splazila skoz vrata vun, kjer je še vedno stala mati one jasne deklice in poslušala. Hotela je vstopiti k mladeničema in reči: »Ali se že zopet igrata s smodnikom in železom? Pojta vendar rajši kakšno irsko balado! Tom, daj eno iz svojih prsi, saj znajo le-te peti in doneti kot harfa! To ni nevarno, pa vendar tudi dobro de.«

Toda nenadoma je prišla do nje velika beseda in jo pozdravila z obrazom onega junaka, ki je pred kratkim hotel Irsko osvoboditi iz neznosnega angleškega zapora. Toda sredi odrešilnega dela, ko je užival svoj kratki nočni mir, so ga napadli beriči. Samo z bodalom zraven postelje se je mogel proti njim braniti. Pa kako je to izvršil! Tako dobro in tako strašno, da so napadalci nazadnje svoje samokrese v njegove roke in pod pazduhe izstrelili, da so ga mogli ukrotiti in ukleniti. In ta Edvard ni bil nič drugega nego Irska sama. Ležala je, obdana od neštehtih krvnikov, razžaljena, zapljuvana in mučena, in ko se je v svojem obupu dvignila in je za orožje zgrabila, so jo obstrelili, v

ječo vrgli in je hirala do žalostne sužne smrti.

Gospa Curran si ni upala, da bi zoper ta težki in slovesni spomin s kakšno Bog ve kako lepo pesmico nastopila. Saj ji že iz otroških dni ni prišlo nikoli nič drugega do ušes, kakor da se irski možje vekomaj bojujejo in trpe, in da jih irske žene za pohode junaški opremljajo in znajo na begu pogumno in zvito skrivati. *P r o P a t r i a!*¹ — Ni je prave Irke, ki bi te prekrasne besede ne znala z lepimi rdečimi in zelenimi trakovi v pasove in zavijače in telovnike možakov vezti!

Njen mož je bil znani irski advokat dr. Curran, za odgovor nikoli v zadregi. Toda kakor je mladi Robert Emmet tu notri v sobi večkrat s svojo ostro, jasno, zasmehljivo ustnico menil, bolj jurist, nego patriot, bolj strokovnjak, nego domoljub! Vpričo njega niso smeli ti študentje niti črhiniti o boju. Tu je govorila Tomova kitara, Emmetov boben je moral molčati. Toda lady² Curran je bila na strani bobna, dasi je pred njegovimi temnimi udarci vedno čutila žensko grozo. Čudovito vladajoči mladenič tu notri je s svojim stroгим, junaškim čarom tudi njo pridobil kot vse svoje tovariše.

Toda ne le s svojo ostro, neupogljivo voljo, ki se je bliskala iz njegovih ledeno plavih oči, in ne le s to tako mogočno, mlado, svežo besedo, ki je kot iz ognjenega žrela žarela iz njegovih ust, ampak najbolj je s tem nadvladal njeno srce, ker sta se on in Sara od otroških nog tako stano vitno ljubila, čisto in svetlo, kot dve čisto bližnji zvezdi na nebu, ki med njima ni nobene meglice, ki celo nikogar med seboj

¹ Za domovino!

² Gospa.

ne propuščata, kot mogočno, prekrasno nebesno modrino, ki je obema zrak in domovje. Med Robertom in Saro ni bilo ničesar, kar bi bilo tako veliko kot njiju ljubezen, razen enega: domovine. In te domovine si nihče ni mogel več misliti brez drugega, svojega družeta! Več!

Roby je videl v plahi in vendar tako odločni in jasnooki ljubljenci svojo Irsko, kako utiha pred nasiljem, se potuhuje in zariva in vendar niti za hip ne neha odpirati svojih velikih, vodeno sivih irskih oči in svojega mučitelja ž njimi mogočno tožiti in mu praviti: Pa vendar ne umrjem!

In še prisrčneje je videla deklita v bogatem, plemenitem in lepem fantu pred seboj domovino, toda kakor v solncu pozlačeno. Ne ponižno in nikakor ne na tleh, ampak v njeni vstajajoči veličini, z razdrobljenimi verigami pred nogami, zmagovito, gospodujočo, narod zase, s čelom proti čelu sestra Anglije in Škotske.

Ali pa je videla v ljubljenem mladeniču domovino kot nesmrtno, sveto mučenico s trnjevo krono iz čistega zlata, kako se sveti preko morja. In stara Evropa se osramočena priklanja in mlada Amerika spoštljivo pozdravlja, gori v nebesih pa pravijo škrlatni svetniki: Ali vidite tam doli našo slavno sestro?¹ In ta irska podoba je bila skoro lepša od prejšnje.

---

¹ Irška ima v cerkveni zgodovini častno ime »otok svetnikov«, zakaj samo v teku dobrih prvih dveh in pol stoletij, kar se je pokristjanila (432—695), je na Irskem živelo 350 svetnikov škofov, 300 svetnikov po večini opatov in duhovnikov, 100 puščavnikov in še drugih svetnikov. — V 16. stoletju je Anglija z nezaslišano krutimi postavami, ki jim jih v zgodovini ni para, Ircem vse vzela, jih zaslužnila, in vendar so ostali stanovitni; kljub vsemu zatiranju, kljub vsemu strašnemu dolgoletnemu mučeništvu so ostali zvesti svoji kato-

»Če bo šlo Emmetu po sreči, seveda, potem kajpada —,« je nekoč dejala gospa Curran, ne da bi stavek dokončala.

»Mamica, te mu ne bo manjkalo,« je tolažila Sara in jo poljubila na ustnice, kot da bi to s pečatom potrdila.

»Toda če ga na nevarna pota potegne, kjer v nesrečo zabrede, kot vsi naši viharni zveličarji — Sara, če pred rabelj-na zdrči?«

»Mati, mati!« je rotila mladenka, »jaz grem povsod ž njim.«

In zdaj je poljubila trepetajoče ustnice zgodaj ostarele gospe vdruživ. Toda ta drugi poljub je gorel kot ogenj. To je bilo več kot nežno. Gospa Curran tega poljuba ni nikoli pozabila. In od tedaj je bila nemirna in negotova v svojem vedenju do mladine, po eni plati popolnoma prevzeta po Emmetovi siloviti sveti jezi, po drugi vsa omračena in izmučena vsled bojazni. Nato jo je zopet mučilo to ali ono, da je v prastari skaldski pesmi ljubeznivega Toma za urico najraje na vse pozabila.

Tako je dobra gospa zopet omahovala in hotela v sobo skočiti in Emmetu roko stisniti, ker je tako lepo govoril o domovini, pa tudi Toma prositi za pesem, da bi nevarni pogovor prenehal, pa je v svoji suhi irski ženski postavi in svoji mogočni neodločnosti navsezadnje vendarle obtičala na pragu kot ukovana.

Čuj, to so koraki po vrtnem pesku, — no, to je, hvala Bogu, le vrtnar! — Mož res zastopa ob tej uri v Wexfordu krasno,

---

liški veri. Šele koncem 18. stoletja in zlasti začetkom 19. (v katerem času se vrši naša povest) se je njih nezaslišano suženjstvo izboljšalo. Polne svobode jim pa njih bivši tlačitelji Angleži še danes niso dali.

pogumno pravdo za oropane sirote s Castle Nihta, — njega še ni.

Znotraj pa se je zaslišal mali pesnik Moore, ki je dejal: »Roby, če tako govoriš, si videti kakor nadangel. Toda saj ti nič ne veruješ. Zate ni nebes. Kam naj se nadangel dene?«

»Irska so njegova nebesa! Toda raje bi bil slišal, če bi me bil primerjal z orlom namesto s krilatim bitjem tvoje črne vere,« je ponosno odmevalo.

»Pač, pač, Robert,« se je zopet razlegel Sarin glasek, »tudi ti moraš verovati. Ne belo ali črno — ali kakor ti slikaš! Preprosto, kakor mi kristjani verujemo, midva protestantski, Tom katoliški, vsak svoj del otroške vere. Toda ti vsega tega nič več ne veruješ. Irska in nevera je hujše nego Irska in Angleži!«

»Primaruha, ti si velika luč v cerkvi,« se je Robert šalil.

»Nikoli ni postala Irska velika,« je Sara vneto nadaljevala, »razen po svoji veri. Kadar več ne bo verovala, ne bo več Irska.«

»Ljubo, ljubo dete,« je šepetala gospa za vrati z lesketajočimi se očmi.

»Ti izborna gospodična pridigarica,« se je smejal Robert prisiljeno; »jaz verujem, o, veliko verujem! Verujem — v prostost našega ljudstva, verujem v njegovo jasno bodočnost, verujem v pogin vseh njegovih ledenih, osivelih sovražnikov, verujem in vedno verujem — o ali morda tam čez v Franciji ničesar ne verujejo? Kako bi se bili mogli brez vere osvoboditi izpod podsipa toliko sužnih stoletij, ti božanstveni revolucijski Francozi! — In veš li, odločno verujem tudi vate, ljubljena moja!«

»Pri Bogu, ti veliko veruješ,« je Tom dobrosrčno oponašal, »to moram reči. Ti veruješ v rezno giljotino, kajne? in na sijajno rezanje glav od sedme do sedme ure in tako naprej v veselem pokretu? To pač ni črna vera, priznavam, kakor so verovali naši odločni dedje, ko so šli vsako nedeljo v cerkev in so tam sebi in svojim vnukom zopet nabrali poguma in potrpežljivosti za eno stoletje. — To pač ni živo rdeča vera. Pa vendar dvomim, ali sedanja rdeča barva bolj drži nego ljuba, stara črna.«

»Kaj pa ti še veruješ, mož iz pristno katoliške Aungijske ceste?« je Emmet ostro odvrnil. »Tomaž Moore, povej nam vendar enkrat določno, kaj še veruješ? — Ti, dobri dublinski katoličan, ki mu mati vsak mesec nov rožni venec v hlačni žep vtakne? Kaj torej še veruješ? — Glej, Sara, kako je zardel! Nobene besedice ne more na to odvrniti. Ti pa jaz povem: v svojo kitaro in v svoje pesmi veruješ, in da je naš Erin¹ enako lep in ljubek kot nesrečen, pa da bi moral biti srečen, to tudi še veruješ. In dalje, da se dado oblaki lepo opevati, zvezde pa še lepše, to pač, toda više ne hodiš!«

»Pač, više hodim!« je Moore odločno odvrnil. »V Boga verujem! Njemu bi peval, ko bi imel boljšo kitaro, kot je tale tu — in ljubim ga in vse ljudi in pred vsem svoje brate, n. pr. tak predrzen, zelen genij, kakršen si ti, in tako ljubko, malo, kot vijolice sladko Saro in vse, vse, in —«

»Tako govore pesniki, slišiš, Sara, vse megleno, in čezinčez zmedeno! No, zaradi mene ti tudi ni treba niti več niti manj verovati. Toda ali svoji materi tudi tako pes-

---

¹ Irska.

niški odgovarjaš, če te sv. Patrika¹ dan vpraša: Tom, ali si bil pri sv. obhajilu?«
Zelo tiho je postalo.

»In ali bi bila s tako besedo, kakor si jo prej govoril, zadovoljna, ona, globokoverna, katoliška Wexfordka?«

Tesnoben molk.

»Reci da, reci vendar da,« je prosila Sara živo in Toma vlekla za študentovski suknjič.

»Ne more,« se je radoval Emmet s krasnimi plavimi zmagoslavbnimi očmi. In resnično je Tom sedel stisnjen, obe mali okrogli roki je zapičil v kitarin obod in je s svojim tolstim, ljubkim otroškim obrazom, ki se je v njem blesketalo dvoje malih oči kot sivosrebrni veseli kapljici, in s svojim zgodnjim, temnim mladeniškim puhom pod širokim nosom kaj klavrno v tla gledal.

2.

Robert je stopil pred sedečega Toma, ga prijel z lepo, odločno roko, ki se je zde-la kakor ustvarjena, da miga in daje znamenja, pod brado in dvignil ubogi obrazek k sebi. Gospodovalno ga je napalil. Ves žar svoje vroče, bojevite nravi mu je takorekoč iztresel v belo, voskasto, še tako neobdelano lice, da je Toma čisto pogrelo. In k temu je dejal počasi in bogato uglašeno kot čelo: »Ljubi dečko, kaj verujemo, je vseeno. Domovina potrebuje mečev, ne rožnih vencev in ne kvekarških² psalmov. Vsakdo naj se pobota s svojim Bogom, kakor se najbolje zna! Jaz vero visoko spo-

¹ Največji irski praznik. Sv. Patrik je Irski prinesel luč sv. vere.

² Kvekarji so neke vrste pobožnjaški protestanti.

štujem, da le vsakdo izmed obeh na svojih nogah stoji. Toda ti, ti, tak omahljivec! Kakšno žalostno netopirsko vlogo igraš med svojimi nebese in našo zemljo! Pojdi popolnoma gori k tičem ali pa ostani popolnoma spodaj pri nas dvonožcih, ki se tal veselimo!»

Otrok z mladeniškim puhom je prebledel. Njegove mehke nebore oči so se trje zalesketale, začelo se je gibanje v tem milem obrazu. Njegove lepe, široke, vedno blede ustnice so se izbočile — hotel se je rešiti iz teh dveh strašnih prijateljskih rok in je vrat trmasto napel.

»Ne tako, ne tako!« je zapovedal Emmet in ga je še huje stiskal, skoro kot mučitelj. »Verni in brezverci morejo domovini pomagati. Dvoživke pa ne, razumeš!«

»Roby, ljubi Roby,« je prosila Sara in je s svojimi dolgimi, zbirajočimi prsti pozkušala Toma rešiti iz železnih klešč. — »Roby —«

»Kaj tebe to briga, Sara!« se je jezno kregal Robert in je Tomovo okroglo obličje z obema neusmiljenima rokama med čelom in brado vedno tesneje stiskal. »Saj ga hočem trdnejšega napraviti! Trd mora biti danes Irec, zelo trd!«

Njegova kot vino jasna usta z ostrimi, šiljastimi, belimi, narazen stoječimi zobmi so izgovarjala ta »trd« tako resnično in čudovito, kot da so ga te ustnice iznašle. Plave oči niso bile nič več na pogled kot nebo, kadar se z vsemi solnci smehlja, ampak kakor kadar grozi z golimi, zelenimi bliski.

»Robert,« je zdaj Sara odločno zavpila, »izpusti ga! Lep rešitelj boš, če sam trinog postaneš. — Ne reci nikoli več te divje besede ,trd'! Nikoli! Ali pa zbežim!«

»Trd, trd, trd!« je ponavljal Emmet ropotajoče, da so se iskre kresale, kot da tare svojo železno nprav ob nekaj drugega železnega. Z levico je pa mladenčico k sebi vlekel. Njegova moč je zadostovala proti obema. »Trd, trd, trd! morata me poslušati, morata me trpeti, morata me —«

»Otroci, mladina, gospoda!« — Gospa Curran je z velikimi koraki vršala proti kopici v klopčič zviti.

Takoj je Emmet izpustil svoja ujetnika in se gospodinji plemiški priklonil. Toda zardel ni. Njegov ozki, odločni, bronasti obraz, ki so kratki, mehki, kot vosek rumenkasti lasje nad njim ležali liki svit, ni kazal niti presenečenja, niti sramovanja. Z veliko hladnokrvnostjo se je lahko nasmehnil in dejal:

»Oprostite, lady, smo pač še vedno le poredni paglavci s kolegija sv. Trojice.«

»Morebiti da smo,« je zakričal Tom in jeze se tresoč skočil s kitaro s stolčka; »toda naj bom še tako brezbožen paglavc, katoličan sem vendarle in ostanem. In zopet bom šel k izpovedi in k svetemu obhajilu! In morebiti svojega pravdarski opremljenega konjička presedlam in odjezdarim naravnost v kak samostan ali v bogoslovsko semenišče. Tebi na kljub! Tako je! Domovino pa ljubim prav tako močno kot ti!«

Ščeperil in napihoval je okroglasti, vročično rdeči obraz in žuborel, da je bilo moč le poslušati, pa ga niti z najmanjšim stavkom prekiniti. Hkrati je trgal in vlekel pri vsaki krepkejši besedi svoje štiri dolge strune, da je jezno iz njih brnelo. »Nikar se vendar vedno ne delaj, kot da je cela Irska samo tvoja in bi jo samo ti smel ljubiti! O, rad bi enkrat izmeril, kdo jo bolj ljubi! Včeraj sem bil pod Kellanskim

gričem, veste, kjer se ga rečica Allent, kot mlada, še nedolžna porednica, ovija in si srebrnosive vrbe cel dan nič drugega ne šepetajo nego stare pravljice. O, to je bilo lepo!«

Tom je postajal vedno mehkejši in bolj zamišljen in je nadaljeval na nepreračunljivi pesniški način: »In na vrhu sem bil tudi in sem s kope gledal keabredske travnike in Saffaj in Fedlei, Rieger, Dundho, Beklathy in sto drugih ponosnih starih občin. Tudi Kellanske razvaline sem ogledoval, kako s svojimi tremi zdrobljenimi okni gledajo dolí na gladíno. In sem želel, da bi bilo polnoči, ko se luči v njih užigajo in sence mimo begajo in Clan Alassurey, stari mož, z dvanajstero rogljato krono dolí proti valovom miĝa. In naše lepo, edino, jasno irsko morje sem gledal nazadnje, najlepše od vseh. Kje je še tako morje! — Ni višnjjevo kot pri Neaplju in ne zeleno kot gori pri Škotih in ne sivo kot gori proti Norveški. O, naše je zmešano z zemlje in neba in oblakov v neko neizrekljivo fino, skrivnostno barvo, ki je noben slikar s čopičem ne more posneti. To je barva pravljic in starih cerkvenih oken in pobožnih, junaških oči Irek. O kako vse to ljubim —«

Ne da bi vedel, kako da je prišel do tega stavka in zakaj je to storil, je segel, petja poln, s svojimi okroglimi, urnimi prsti v kitaro, in ne da bi kaj drugega pogledal, razen to, kar je, iz te sobe zamaknjen, gledal v duhu, namreč visoke, dražestne stvari iz svojega pesniškega kraljestva, je zdaj to opeval s svojim sladkim, mladim tenorjem. Oči je na pol zaprl in nihče ni vedel, ali je te stihe vzel iz spomina ali iz starih listin ali iz diha stvariteljskega trenutka.

Robert se ni več smejal in norčeval. Ljubil je pesem kot vsi plemeniti Irci, pa naj se je nad pevci še tako hudoval kot nad mehkužneži. »Pst!« je dejal, ko je bilo že vse tiho, da bi se miška slišala, in je z razburjeno glavo posnemal ritem kitice.

Tom je pa pel:

»O z morjem obdana zemlja trpinov,
noben osvojevalec te ne more premagati;
tvoji travniki so bogatejši od kraljevskega odela,
tvoj gozd je stal tisoč let pred Londonom,
tvojih kolen nihče ne upogne!«

»Tvojih kolen nihče ne upogne,« je Roby slovesno za njim šepetal.

»O otok — majka nam, vrata sveta,
od Boga blagodarjen, trpinčen od krvnikov,
svoj celi ugledaš prekrasni svet
še le v smrti, kot oni prvi junak,
ki so trinogi ga v smrt kamenjali.«

»Ki so trinogi ga v smrt kamenjali,« je Roby za njim zasanjal in v ponosu in ugodju teh vrstic občudujoči deklici poleg sebe prisrčno stisnil roko.

»Ko bodo nekdaž o tem, kar je bilo,
le razvaline še govorile,
boš ti še cvetela edina ob robu
opustošene zemlje zemlja najzadnja
svetnikov in junakov.«

Tu je Tom prenehal. Njegove roke so še trepetale nad strunami in njegove mehke drobne oči so še vedno strmele skozi okna in ves vidni svet proti večnosti.

»Svetnikov in junakov!« je vriskal Robert Emmetu. »O kako čudovito si pesnil! Odpusti mi vso neotesanost! Ti si resnično pevec kot Ossian in Burns! Tvoja pesem odtehta sto pušek.«

S tem je Emmet divje dirjal proti okrogličastemu Tomu, ki se je vedno bolj

in bolj vračal v resnično življenje, in ga je objel in poljubil tako silovito, da je v Sari vstala hitra, mala ljubosumnost. Le senca, toda premeteni dečko jo je takoj odkril.

»In ti, Sara, tudi, poljubi ga!« je navdušeno zapovedal. »Saj ti si Irska, zelena, mlada, sveža Irska. Poljubi ga, svojega mladeniškega pevca!« — In Emmet je tiščal obe plahi osebeci skupaj in je brez zavisti gledal, kako je plavolasa šestnajstletna Irska poljubila šestnajstletnega, z mahom poraščenega Skalda sredi na petja prekipevajoča usteca.

»Jaz pa,« se je šalila gospa Curran, »jaz pa seveda zopet ne smem na to nič reči. To so časi, ko smejo matere v svetovni zgodovini in v otroški sobi gledati in molčati!«

»Govorite, zapovedujte, ukazujte, poveljajte! Storili bomo, kar hočete! Ali naj grem nad London? ali dublinski grad razstrelim? ali vzamem ladjico in angleško bojno mornarico na dno morja pogreznem? Kaj naj naredim?«

In Emmet je vrtil kapo nad glavo, kot da bi bilo samo tega še treba, da se izvedejo njegovi svetovni načrti. Ko se pa lady Curran ni mogla odločiti niti za obleganje na suhem niti za bitko na morju, je Emmet zaenkrat bobnal prepovedano irsko koračnico fantov - želodarjev v divjem šestnajstinskem taktu po vseh stoli in oknih v dvorani. Človek bi bil utegnil misliti, da je cela Irska vstala in da koraka z viharnim slavnostnim korakom skoz to sobano in mimo svojega bodočega voditelja.

3.

Bil je čas izpitov v kolegiju sv. Trojice!

Če je bila roka že vedno težka, se je sedaj po izgubljenem Fitzgeraldovem junaškem činu izpremenila v pretežko, železno pest, ki je Anglija ž njo irskega popolbrata k tlom tiščala. Toda tem skrivneje in globlje se je godilo obupno, uporno razpoloženje v ljudstvu. Katoličani in protestanti so v tem mislili iz ene duše. Toda škofje so prepovedali svojim vernikom najmanjši uporni pokret. Tega pa marsikateri trmasti Irek ni mogel umeti, da bi zoper gosposko, ki denar in kri izsesava, ne smel brusiti sabelj. Toda vsak tudi najbolj trapast dečko je uvidel, da bi katoliški državljani ob vstaji še enkrat toliko zastavili: poleg svojih državljanskih še svoje že itak pičle cerkvene svoboščine.

Ko je torej brzela govorica po deželi, da bodo zadnje ostanke irskega parlamenta razpustili in vse urade na Angleško zvlekli, je marsikateri župnik svojim ovčicam težko, težko dopovedoval, da je junaštvo potrpežljivosti večje nego junaštvo samokresa, in marsikateri stari, ljubljene father¹ je videl s prižnice tuintam kozlička, ki je kozliček ostal, in o katerem je vedel, da se bo še tisti večer v smrtnem pobratimstvu »želodnih src« ali »svobodnih fantov« ali »morskih dečkov« pojavil in najbolj srdito meketal.

Bilo je za časa izpitov v kolegiju sv. Trojice! V pivnici »pri medvedji taci« prav zadaj v Kositrarski ulici se je iz gosto napolnjene točilnice zdajpazdaj čisto nesumljivo dvignil mlad fant, vzela svoje pokri-

¹ Duhovni oče, župnik.

valo in šel mesto na ulico v temno vežo. Za stopnico od tal je stala omara za posodo, ki je imela zgoraj okence, spodaj pa naslonjač. Toda predali in ključavnice in zidci so bili le naslikani. V resnici so bila vratca, ki so se, če si pritisnil na gumb, odprla in zaprla. Tu noter so mladeniči lezli in trkali na zadnjo steno. To ni bilo nič drugega ko vrata v skrivno sobo dijakov-želodarjev.

Tu so sedeli protestantski in katoliški dijaki pomešani, toda vsi Irci s svetlimi in močnimi, vodenosivimi očmi, na stolcih, zabojih, deskah in podnožkih in so opuščali dve stvari, ki sicer brez njih ne morejo živeti: ropotanje s težkimi čevlji in kajenje. In kakor šelest vetra je bilo to, kar se je od ust do ust izpreletavalo. Pa so vendar govorili mogočne reči.

Vsakdo je pripovedoval, kakšnih tovarišev je pridobil, koliko denarja je nabral za revolucijsko blagajno, katere hiše je v Dublinu zanesljivo k stranki pritegnil. Bil je torej resnično radosten šelest in sladko, blaženo brnenje kakor v juniju pri čebelah, kadar z blestečimi, v solncu razgretimi krili brze k panju, da poneso cvetni prah v satovje, dočim kraljica z blestečimi očmi gleda, kako se bogastvo množi, in kaznuje, če katera leno prihaja, in se smehlja, če se je katera čez mero borila in naplenila. Tako je preizkušal Emmet svoje delavce, in prav do čudeža je dosežalo, kako so se ga vsi potihem bali, odkrito pa in glasno ljubili, tako da bi bil šel vsakdo zanj v ogenj in vodo.

Po »delu« je prišla na vrsto »velika tožba«.

Po mali čumnati je zašuštelo lističev. Mnogo jih je potegnilo po tri in štiri iz žepov. Na njih je stalo natančno zazna-

menjano z imeni in dnevom in podrobnostmi, kar so odkrili prijaznosti do zatiralcev ali sovraštva proti zatirancem od zadnjega zborovanja. Ti mladi in godni dijački so vse oblezli, kjer je bilo kaj nasilja. Nič se jim ni izmuznilo. Nobena angleška kletev, noben irski krik. Kot teman oblak so se razlijale težke litanije obtožb in vsi obrazi, pravkar še tako jasni, so se omračili.

Emmet je moral — tega tovariši niso drugače trpeli — sedeti v edinem stolu tega prostora, kajpada starodavnem, krasno rezljanem naslonjaču. Pokonci je v njem sedel in njegove nategnjene, žlahtne roke so se vedno bolj vroče zapičale v levje glave naslonjal, čim večje in čim bolj srdite tožbe so se gnetle proti njegovemu sodnemu stolu. Njegov mali, debeli bratranec ali sluga ali njegova pručica ali kar je že bil, Harry Goes, dijaček prvega letnika z neskončnim šopom rumenih kuštravih las, je sedel najraje poleg svojega staršega in tako mogočnega bratranca na tleh in strmel proti tem ustom in temu očesu kot železo, prav kakor je pač kak praznoveren, bojevit vojniki starih časov proti Marsu na nebu obračal upapolne poglede.

In zatelebani dvanajstletni dečko je mislil, da bo njegov visoki bratranec nekoč tako sedel med Anglijo in Irsko in sodil. In morje se ne bo genilo in zbornica lordov in prostakov še manj, celo noben kralj in noben general ne bo črhnil, če bo Robert Emmet kot iz bronca vlit sedel in britanske narode zaslišaval. Kot kralj kraljev in kot oče očetov bo ta lepi, strogi mladi zapovedovalec vsakomur pravico podelil. On, Harry, nedolžno dete, je potem pač položil svojo mehko deško roko pod noge svojega gospoda v neki brezmejni

vdanosti in ponižni podvrženosti, kakor je mogoče le pri dvanajstletnem nasproti osemnajstletnemu tovarišu, in ki izgine kot pijanost ali pa se prenese na veliko človeštvo, če hoče človek pri tem zdrav ostati.

Toda komaj je Emmet psička zapazil, ga je nevoljen od sebe bacnil. In mali debeli Goes je bil nato nesrečen in je globokoumno pretuhtaval, kako bi pač mogel najveličastneje za Emmeta in njegovo stvar umreti, s sijajem in polomom in solzami veselja.

»Ne čakajmo,« je dejal starejši Corbet, dolg, suh, hladen človek, »Tom seveda ne bo možbeseda.«

»Prišel bo,« je ugovarjal John Brown, najbolj bled in najbolj nervozen med vsemi.

»Ne,« je zdaj tudi mlajši Corbet pomagal, »Tom je prestrahopeten ali prelen!«

»Ali pa preveč katoliški!« se je norčeval Lersby.

»Tiho!« je Emmet rahlo zapovedal. »Ti pa, želodar Mac Walter, poročaj!«

»Bratje Merethi so prinesli dekanu pri Sv. Frančišku desetino. — Vse sem videl. Bilo je voz ovsaa in dva soda orehovega olja in vrečica puha.«

»Zapiši!« je zapovedoval Emmet čez ramo proti kotu v ozadju, kjer je gledalo okence proti vrtu na dvorišču in je kratkovidni Lersby na tleh poleg hlevne svetilke v velikansko knjigo vneto zapisoval vse obravnave.

»In ti, Lowis Gernohting?« je zdaj izpodbujal Emmet veliko prijazneje rdečeličnega, toda boječega, okornega dečaka.

Ta je dolgo iskal po vseh šesterih žepih svoje obleke, izvlekel nazadnje papirnat trak — pravo trakuljo — iz odprtine na prsih in trudoma bral: »... Tekom treh ur ... stara žena in njen domnevni zet...

in ... trije — domnevni ze ... zetovi sinčki ... med njimi eden še ... domneven dojenček ... in domnevna gospodinja ... nadomestujoča domnevno umrlo mater ... in ena mačka ... in tri kure ... in nič drugega kot voziček pohištva ... in ... pri ničli ... in tri ure ... in Corradý, šerif, to dela!»

Emmet je ostro pazil in je raztrgani stavek hitro zase skrpal. Najemniško družino torej, ki ni mogla o pravem času plačati, so brez odloga pod kap postavili. Emmetova svetlordeča, tenka usta so postala še tanjša in še bolj rdeča, kot krvava preseka v obrazu in njegov rahli: »Tiho bodite!« se je slišal kot da bi z nožem zarezal. Zakaj okoliinokoli je skoz sobo curljal pritajen smeh in se je kmalu izpremenil v mrmranje in kruljenje, zakaj raskavo irsko grlo se za cel svet ne more potihem smejati. Le psiček pri Emmetovih nogah je hihikal kot poredna deklica.

»Kaj hočejo te kure in mačke in njih domnevni pravnuki in babice pri ničli?« je vprašal s svojim potepuškim in še nezlomljenim glasom.»

»Domnevno zmrzniti!« se je norčeval mlajši Corbet.

Zdaj je krohot že bolj polno ropotal po sobani. Zakaj dovtip je za Irca velika uteha, da si ga niti med mrežo in vislicami ne odreče.

Samo Emmet se ni smejal, in kakor hitro je debeli Goes to zagledal, se je takoj kar moč resno namrdnil in je prožil v posmehljivce kritične poglede najhujše ostrosti. Emmet je pa pustil, da so se dečki nasmejali in je jecljavcu dobrohotno namignil, naj odstopi. Potrpežljivo je čakal, da je zadnje čečkanje tam zadaj v zapisnikarskem kotičku zamrlo. Nato je de-

jal v svoji knežji ponaši brez najmanjega razburjenja:

»Pripiši, prijatelj Lersby, da je sv. Nikolaja dan, ko si Irci v zakurjeni sobi podarjajo sladko pecivo in lepa prazniška oblačila, piši, da je sv. Nikolaja dan šerif Corradi s Portstreeta vrgel iz hiše starčka in vdovca in tri otročiče in njih mačico in njih troje kur, ker niso mogli najemnine na minuto natančno plačati in da se ni držal osemdnevnega postavnega odloga, ampak je sirote od poldneva do popoldanske malice v sneg posadil. In še to zapiši, da bi Anglija vse Irce rada tako z otoka pometala, tekem par ur — v morje ali v daljno, pusto kolonijo ali v večni led na severniku, da bi se sama in nasladno ugnezdila v naši stari, ljubi, slavni domači hiši. Prosim vas, ali naj se na to smejemo?«

In gíbljivi mladički so se že sramovali in so vzdihovali in se v jezik grizli in se v debelih, svetlih kapljah s širokih irskih čel nizzdol potili vsled srditega premišljanja nad vso to hudobijo.

»Jaz pa,« je pripovedoval Fitzherber, »jaz pa sedim v svoji luknji in študiram za jutri enačbe z rešitvijo po kubičnem korenenu. Takrat pa, skoraj na koncu neke krasne algebre, skoči gospodinja notri in prosi, naj grem v sobo. Njen mož stoji uklenjen pred oknom. Vsi predali so odprti. Pisma in dopisi leže po tleh raztreseni. Policija stoji krogingrog. Našli so neki časopis iz Pariza. Zdaj naj pa izpričam, da moj gospodar spada med svobodoljube. Francoze v deželo kliče, si z direktorijem¹ dopisuje. Razumete, pismo naj bi tako prestavil! Nihče ne zna francoščine. Pa začnem. Pismo ni nevarno. Svak, pariški mesar, poprašuje po ovčjih kožah.

¹ Francoska revolucijska vlada.

Že zopet se tiho oglašča neumorno bobnenje irskega humorja.

»Samo nazadnje je neko mesto, kjer brez ovinkov stoji: tu imaš cunjjo našega kar moč prijaznega lista, kamor sem pravkar hotel jetrno klobaso zaviti. Pa sem zagledal urednikov nadpis: Ali se smejo v sili požeruhom in skopuhom človeštva vratovi porezati? Odgovor: Dà, tistim, ki imajo od našega življenja in smrti edini užitek, roparjem in nasilnikom, smete kot levi za goltanec skočiti.«

»Pa si mogel svoje ljudi rešiti?« je prašal Robert.

Prestavil sem: Tu je članek iz našega mesarskega lista, ki naše poštene, dobre živinorejce morebiti zanima. Glasi se: ‚Ali sme in ali mora pošten mesar ob mesni draginji poleg tolstih pitancev tudi suho razkošno žival kot mačke in pse klati in v klobase podelati?‘

Sedaj je bobnela zamolkla, toda srce pretresujoča veselost po prostoru. Tudi Emmetu so se raztegnile ustnice za mal posmeh.

»In kar brez priprave sem prenesel članek moško iz političnega zmisla v kmetijskega in bral: ‚Vedno je treba ločiti med ovci in kozli, med kratko in dolgoglakimi, med angorskimi in navadnimi mačkami za mišji lov; toda v slučaju velike lakote se smejo vse brez pomisleka v klobase podelati‘« . . .

Vse se je treslo vsled burke. »Bravo!« je dejal mali Goes in je ploskal s svojimi tolstimi ročicami.

»V enem samem sijajnem zakolu!« je dovršil dovtipni Fitzherber.

»Sedaj so res taisti ovni, ki se od nas maste in ki se z nami bodejo. Nož nádnje!«

je odločil Emmet s krvavo ustnico. »Ali ni trkalo?«

Tiho.

»Ne, — nadaljujmo!«

Trk, trk, trk!

Vendar, to je bilo razločno trkanje. Odprli so vrata. Skoz omaro je prilezel Tomaž Moore médnje.

»Še eden gre, novinec,« je naznanjal hlastoma sopihajoč.

4.

In dalje se vleče obtožba. V Castelblacku je umrl v ječi Friol za rabeljskimi udarci. V lodsriško sirotišnico sprejemajo le še angleške sirote, in vendar so Irci zavod ustanovili. Dijaku Middlesghoru so obljubili tajniško službo, če jo takoj nastopi, torej jutri ne dela bakalavrejske izkušnje. Izlahka bi jo napravil. To so gospodje vedeli. Toda bil je grčav Irec in katoličan. In profesor je hotel postati. Sedaj je neškodljiv, zakaj podpisal je pogodbo in je pravkar v London odpotoval.

»Izbrišite ga iz našega seznama,« je zavpil Emmet z ledenim glasom.

»Ta je prehuda,« odvrne Brown, »to ga bo docela zlomilo.«

»Potem je bil že prej nalomljen,« ga odpravi Roby.

»Toda njegova mati je uboga, bolna sirota, oče pa pijanec. Za starše je to naredil,« si je dovolil Brown še enkrat odvrniti.

»Zaenkrate je ni ubožnejše matere nego je Irska,« ga je Emmet zavrnil. »Naj vse druge matere preživi — tudi mojo, ki jo vendar tudi ljubim kot vi svoje.«

»Ta govor je trd!« je šepetal Tom. On ni poznal nič dražjega na svetu, nego

svojo ljubo, malo, spretno mater Anastazijo.

Nihče se ni več oglasil.

»Ti, Tom, ti hočeš še nekaj reči, ne?«

»Jaz — da, toda — že prihaja!«

Zopet je trkalo in ropotalo pred vrati. Želodar Corte je prilezel notri z neznanim, nekaj starejšim, sijajnim fantom. »Daniel O'Connell!« je dejal, tovarišem svojega prijatelja predstavljajoč.

Ta se je nevoljno dvignil s tal in se je z nekim gotovim čuvstvom žaljenega dostojanstva ogledoval po sobi. Emmet ni vstal, ampak samo vljudno priklonil glavo in pokazal na zaboj, ki še ni bil zaseden, če bi O'Connell morda hotel sesti. Nato je namignil Tomu, naj svojo reč razloži.

Vsi so poizkušali v zanikarni luči lojeve sveče in one hlevne svetilke vendar še kak svit belega Tomovega obličja odkriti. Radi so poslušali pesnikovo besedo; toda če mu je bilo pri tem mogoče v razžarjeno obličje gledati, je bilo kot pestra ilustracija k besedilu.

»Bila je neka . . . jaz sem namreč . . . bil sem . . . šerif je neko poroko še v zadnjem hipu pred župnikom razdr!.«

»Kje?« je prosil Emmet z nenavadno živahnostjo.

»V . . . veste . . . jaz sem katoličan . . . pa vendar žal nisem hodil pre pogosto v cerkev — danes sem šel zopet enkrat k izpovedi; resnično, Emmet!«

Bilo je veliko več protestantov tu kot katoličanov in več svobodomiselcev kakor protestantov. Toda nobene ustnice se niso smejale, niti vedno odprte ustnice posmehovalca Corbeta mlajšega. Z vljudno spoštljivostjo so Toma poslušali.

»In ko sem ravno pokoro molil, so v svetišču poročali mlad par. Kako lepa je

bila mala, mična nevesta v pajčolanu! Stala je s postavnim ženinom pred oltarjem, oče Cornaly je ovil štolo okrog njiju sklenjenih rok in —«

»Kako lepo je to!« je zašepetal Emmet, ki je mislil na neko drugo, veliko bližjo dvojico. »Kako lepo je to pri vas, tako pesniško!«

»Je več kot poezija,« ga je naenkrat zavrnil živahen, mogočen glas, ki ga v tej sobici še niso nikdar slišali; »zakrament je! Tako se govori: Za vedno ostaneta združena v ljubezni, in če bi to v božjem imenu ne moglo biti, v zvesti dolžnosti, da vaju nič ne more ločiti, razen smrt!«

»Čudovito je to!« je hvalil Emmet. »Nerazdružljiva večna ljubezen!«

»In vedno mi je pred očmi ta zakrament, če mislim na Erina in njegovo ljudstvo. Tako nerazdružljivo morata biti zvezana.«

Tiho, mnogoglasno pritrjevanje je sledilo O' Connellovemu slovesnemu izreku.

To je resnično nov govornik, je mislil Emmet.

Kot pesnik govori, si je dejal Tom.

»In kaj se je zgodilo?« je Emmet glasno zahteval.

»Začela se je prekrasna molitev o vinski trti in mladikah in o enem telesu v dveh dušah in eni duši v dveh telesih — pa se hipoma od vhoda razleže: stoj! in krdelce policistov se dovolj nesveto pridrvi proti svetišču. Mož je protestant, žena katoličanka; torej — tako se je glasilo — se zakon ne sme skleniti. Zoper postavo je, da bi se protestant v katoliško občestvo priženil. — In naj se ženina in nevesta, komaj združena, še tako oklepata, vojaštvo ju vsaksebi raztrga; ženina vržejo v grad, nevesto pošljejo nazaj v njeno družino in jo z župnikom vred s težko de-

narno globo kaznujejo — in mi« — Tom je dvignil lepi, jasni glas kot trobentico, »mi zopet vemo, da nismo ljudje, ampak živali. Zakaj Anglež se z vsemi ljudmi celega sveta ženi, s hotentoti, če se mu ljubi. Le s katoliškim Ircom in živaljo ni zanj nobene zveze. — Ženin — pravijo — se je hotel spotoma umoriti.«

»Ojoj, ojoj!« je temno bobnelo. Vsi ti goreči, godni fantje so vzcveteli v veliko, krvavo jezo. Emmetove dolge, ledenosive oči so se grozno bliskale.

»Podčrtaj to, pisar Lersby, trikrat podčrtaj!« je vzrojil nad tajnikom v kotu. »To je nocoj največja obtožba!«

»Meni se zdi najmanjša!« se je zopet junaški razlegel oni živahni, veliki glas po sobici.

Začudeno in nevoljno so se dvignile svetloostrižene glave proti govorniku.

»Kako najmanjša?« je temno vprašal Emmet. »Kaj imaš zoper nas?«

»Jaz sem tri ali štiri leta starejši od vas in sem študije dokončal. V Londonu sem vodil že nekaj srečnih pravnih namesto mojega predstojnika za Irce. Preden otvorim v velikem mestu lastno advokatsko pisarno, sem hotel še enkrat svojo domovino prepotovati, in ker sem slišal, kako vneti domoljubi so Dublinci, me je za roke in noge semkaj vleklo. Zakaj v domoljubju se ne dam nikomur prekositi, tudi v tej sobi ne. Če si sedaj otvorim pravno pisarno pred sovražnikovim obličjem, hočem z njo predvsem Irski služiti —«

»Bravo, bravo; veliko sreče, brat!« so ga prekinili živahni poslušalci.

»In noben dan ne sme preiti, ne da bi krikov Irske naprej kričal po glavnem mestu prav do ušes parlamenta in kralja, Tako se bom bojeval!«

»Vsakdo naj svojo pesmico žvrglja!« je dejal Emmet hladno.

»Toda tvoja pesmica se napačno sliši, plemeniti, pogumni Emmet! — Ni mi všeč, da se shajate v takih luknjah kot lisice in podlasice, namesto da bi zborovali pod milim nebom in v odprti dvorani. — Sram me je tega prahu na kolenih. Umrli bi za domovino, toda nikoli bi se zaradi nje ne plazil, tudi v takole skrivališče ne. Domovina ne potrebuje skrivališč. Kar je res, nad tem smemo javno tožiti. Nasilje nameravate, to se vidi. Koristilo vam gotovo ne bo nič, našo ubogo deželo bo pa stalo nove krvi. — Dovolj, prijatelj Emmet, dovolj — moram izgovoriti. Niti prvi kristjani v katakombah niso rabili sile. In resnično, dasi se nam slabo godi, v časih katakomb več ne vzdihujemo! — Pa vero v nemar puščate. — Toda brez vere ne poznam svobode za Irsko, razen svobode živali in norcev!«

»Mirujte!« je zapovedal Emmet z močnim samozatajevanjem v upirajoče in srdeče se obnašanje njegovih kar naenkrat izpremenjenih poslušalcev.

»Pred vsem vendar ne smete nobene postave razdejati, ki je pravična, čeprav je bila krivično mišljena. Kaj tako zabavljate zaradi onega mešanega zakona? Ali ga ne prepoveduje tudi katoliška cerkev? Če pravi Anglija: Vi Angleži ste mi predobri za katoliškega zakonskega družeta! — odgovarja naša cerkev: Vi, katoliški Irci, ste mi predobri za kvekarja ali pietista ali uda angleške visoke cerkve! Vi ste mi veliko predobri, da bi rodili verske izrodke, polutane, dvoživke! Predobri ste mi, o sinovi, z vašo dragoceno starodavno vero, veliko predobri, da bi se Angliji z

njeno toliko revnejšo vernostjo, ali celo njenim suhoparnim svobodomiselstvom na vrat obešali. Vi dajete preveč za premalo! Naj nas Anglija izključuje od svojih svateb s pravico ali krivico. Toda cerkev to dela s pravico!»

»Tukaj so skoro sami protestanti, O' Connell!« je Tom boječe poučeval.

»Toda ljubezen vendar ni katoliška in ne protestantska,« se je boril Emmet.

»Toda kar iz te ljubezni izhaja, bodoči irski rod, vaša bodočnost, pa potem tudi ni ne eno ne drugo. To bi bila smrt Irske, prijatelji!«

»Pustite vero ob strani!« so nekateri nevoljno vpili.

»Ne, ne, ona spada v osvobojevalno delo!« je O' Connell slovesno zaklical. »Mi katoličani nečemo revolucije. Mi hočemo boja z orožjem postav, znanosti, mogočnih člankov v časnikih in ljudskih govorov, volitev, tožba, prošnja, pritožb in celo groženj, če drugače ni mogoče. Tudi sovražniku ne dajemo nikakega pokoja. Toda mi smo osvobojevalci, ne zarotniki. Tu sem — oprostite mi! — zašel v zarotniško gnezdo, ko sem vendar menil, da dospem do ognjišča irske prostosti! — Upam, da se noben katoličan tega ne bo udeleževal.«

Nastal je neverjeten metež. S komolci in pestmi so se grozeče prerivali proti starejšemu rojaku, ki jim že na pol angleška izgovarjava na njem ni ugajala.

»Mevža, bojzljivec, bevkavec,« so vsepovsod kričali. »Pojdi vendar, pa nas zatoži! — Tvoji sveti so za starce! — Besede, besede! Kaj je Irska do danes z besedami dosegla?«

»In kaj s smodnikom in mečem?« je vprašal O' Connell.

»Boš kmalu videl, kaj! Pojdi v London, pojdi od ognja! Otroci se kajpada ob njem osmode!« Pa se je spreletavalo sem in tja, zasmeh in srd je bil na istem jeziku. »Copate obuj in za peč sedi in bombaža si v uho nabaši, ko zaslišiš prvi strel, ti ubogi zagovornik potuhovanja in biča!«

O'Connell je stal mirno med njimi z neustrašenim, toda boleznim izrazom. Od trenutka do trenutka je bil bolj razočaran, čimbolj surovo je ta družba odkrivala svojo divjo strankarsko barvo. »Prav, prav, sedaj mi kažete svojo pravo podobo,« je zagrmel v vrvež. »Vi ne prenašate nobene graje, vi nič ne dokažete, zmerjate! — Pustite, pustite! — Ni me treba vun metati. Že grem!« Poizkušal je počasi in s studom doseči skrivna vrata.

Emmet je stal po zunanje ravnodušen in vljuden in je hotel upor pomiriti.

Toda bilo je prepozno. Ti krasni, ljubeznivi Irci so se morali izdivjati. Z lastno besedo so se nagovarjali k vedno večji divjosti. »Šolmašter! — Pridigar! — Farček!« jih je po zatohlem zraku v sobi nadenj deževalo. Dvigali so stole in blazine, segali po nožih za pasovi in po skritih samokresih, in ko je Daniel z grenkostjo vprašal: »Kod se pride tu vun na zdravi, sveži zrak?« je postal vrvež tako velik, da Emmet ni nič drugega več vedel, kot da je društveni meč s stene strgal in ga blisketajoč nad glavami vrtil.

Hotel je klicati, ali se hočejo še nocoj ugonobiti! Toda pogin je bil že pred vrati. — Zakaj zdaj so čuli vsi kljub vrišču tu notri težke udarce po steni. Zunaj so izpred vrat nekaj preč rinili. Omaro! Topot veliko čevljev se je zaslišal po stopnicah, glasovi so klicali, vsa soba se je tresla.

V hipu so bili tu notri zopet edini in naenkrat je nastala mrtvaška tišina.

»Izdali smo se,« je dejal Emmet z bridkostjo, — »barikade naprej!« Nato se je obrnil na O' Connella, ki je vlekel celo posteljo pred vrata: »Nič mi ni tako težko, kakor da tebe nevarnosti izpostavljam.« — Nato je pomagal deske, zaboje, vreče pred vrata vlačiti in z vrvmi zapreke napenjati.

Žvižg se je odnekod razlegel.

»Dobro srečo, to je gostilničar! — tu doli na vrtu! — sedaj pa skoz okno! Toliko časa bomo utrdbe že držali! — Naprej želodarji; pisar z zapisnikom naprej! — tako, zdaj blagajna, Deith — zdaj ti, Daniel O' Connell!« — je zapovedoval Emmet z božanstveno hladnokrvnostjo.

»Najprej se zdaj vi rešite!« je prosil Daniel mirno. Záme je manj nevarnosti, nego za vas dijake.«

»Tako pojdi!« je tiščal Emmet ponosno. »Ti si naš gost!«

Skoz mali zapah pri okencu se je drug za drugim prerinil v listnato brajdo in popolno nočno temo in se po vejah spustil na dvorišče. Pred vrati je bil mogočen ropot. Prvi udarci sekire so zabobneli.

»Zdaj ti, Tom, ti si katoličan — kdo je še katoličan? — Sercket, da, — in Freshman! — zaenkrat ne hodite k našim shodom — vas bi najtrje zadelo! — da, popolnoma se odstranite! — vas že potem o pravem času pokličemo! — vsakdo naj beži posamič po drugi cesti! — Jutri v zaliv pri Creacku! — zdaj ti, Brown — Corbet — ne, naprej — jaz ne grem, dokler niste vsi zunaj, — nisem strahopeten kapitan.«

Pogumno je vztrajal na svoji ladji, naj je vihar pred vrati še tako divjal in so ste-

ne pokale in je kos barikade padal za kosom. — pobral je zadnje liste s tal in povrh bakren novc iz blagajne, ki se je zgubil, nato je ugasnil luči in se kot zadnji zavihтел vun preko zidca.

»Iz vrta proč,« je tiho zaklical nizdol, ker je v temi zapazil še eno postavo. Bil je mali, zvesti, debeli psiček Goes. Nerad se je pobral odtod. Emmet pa je okobalo sedel na vetrnico, pripravljen na skok, dokler se niso raztreščila sobna vrata z yrvmi in tramovi in se je krdelce oborožencev pridrvilo v temno sobo.

»Angleži!« se jim je odnekod posmehovalo; »če hočete irska gnezda izprazniti, morate bolj zgodaj vstati. Naše kokoši jajca zgodaj neso.«

Par krikov v jezi, dva strela iz samokresa tjavendan, razdrobljena posoda in daleč tam zunaj par zadnjih, oddaljenih, posmehljivih korakov srboritega, nedosegljivega želodarja. Bilo je za časa izpitov na kolegiju sv. Trojice!

5.

Naslednji dan so se skončevale izkušnje na dublinski univerzi, Emmet in njegovi prijatelji so prišli skrbno osnaženi in s temno maziljenimi trdimi lasmi, veseli mi očmi in budnimi čuti, kakor da so prespali dolgo noč zaspanetov. Nekateri so znali veliko, drugi malo — za vse je bila le paradna izkušnja o dvoje polletjih. — Emmet je kajpada vse znal in več kot mu je bilo treba. Noben profesor mu ni mogel do živega.

Med mnogimi gosti je sedela tudi neka že postarna gospa, ki je morala vsled svoje slabotnosti vedno sedeti — zraven nje je pa stala mlada, živahna, jasna žena.

in je plemeniti, toda naglušni lady spoštljivo na uho šepetala, kar je Emmet s posebnim vznosom v izpraševalno dvorano zaklical. Ona je bila bogata, imenitna mati Emmetova, katere drugi sin je zaradi nemirov, ki jih je povzročil, živel v pregnanstvu, in ki se je sedaj na tem Emmetu za oba naslajala. Tej pa je bilo ime Anastazija Moore in je bila preprosta, gibka, ljubljena mati malega Toma. — Brez pokoja se je nagibala lady Emmet naprej in izpraševala: »Kaj je zdaj rekel? Ali je zadel? Prosim, gospa Mooreova!«

»Čudovito, lady, žebelj na glavico!« In obe materi sta se smehljali. Lady Emmet ni sicer nobenega zloga tega razumela, kar ji je ona na uho čeblljala. Toda znala je tembolj, kot vsi naglušni, brati z obraza teh, ki so govorili. In gospa Anastazija Mooreova je odgovore teh mladih učenjakov prav tako malo razumela. Saj so prihajali na vrsto jeziki in besede, ki jih še svoj živ dan ni slišala. Toda taka umna ženica je vendar po vsakem Robyjevem odgovoru lahko razumela nasičene izraze visokih profesorjev, to prikimavanje, svetlikanje in ponašanje. Ali to ni bilo dovolj? Ali se morda ni smela smehljati? Tako mlad, pa že tako velik učenjak! On postane rektor v Oksfordu ali Cambridgeu, Dublin je za ta duh premajhen. — Da, drugi Newton postane, najmanj to! — Tom je bolj tih. Že dvakrat ni vedel odgovora. Na klopi med učenjaki se ne odlikuje. Toda tam za govorniškimi pultom se pa bo odlikoval. To Anastazija ve in se iz radostnega strahu vsa vase pogrezuje.

»Kaj pa je zdaj rekel, ljuba gospa Mooreova?«

»Oj, več kot vsi profesorji vedo,« je Anastazija odvrnila; »glejte, glejte!«

O ti ljubi, lepi, dobri Bog! — Rektor je stopil iz venca magistrov in je obesil mladeniču, ki pri tem ni z očesom trenil, kolegijsko medaljo na zelenem svilenem traku krog vratu. To je bilo veliko darilo tega leta. Toda njegova veličastnost je storila to brez vidnega notranjega veselja. Rajši bi bil darilo obesil izzivajočim, ponosnim lordskim sinovom v gosposki klopi.

Med poslušalci je stal tudi kratkonožni dr. Curran in je imel svojega hišnega duha Daniela O' Connella zraven sebe. Ta je ponudil ovenčanemu prvaku svojo široko, rdečo keltsko roko. Emmet se je vzvišeno zahvalil.

Pa so jele šumeti nabrane svilene obleke in stiskani fraki. Stezali so vratove. Majhen, okroglast, čeden dečko je stopil na podij in je deklamiral najprej boječe, nato polneje in nazadnje z vse-mogočno gotovostjo himno na morje. Moral bi jo bil napraviti na otoško kraljestvo. Toda kako bi se mogel s svojim potrtem irskim srcem v odah postavljati in bahati! Vzemi rajši morje, svobodno morje, kjer je še tisoč cestâ za upanje in tisoč potov za beg in rešitev, oj, in je mogoče še tisoč svobod doživeti in priboriti! Morje, lepo, sivkasto-višnjevo, srebrno blesteče irsko morje, to ogromno igrišče vse vesele in srdite narave, smejoče se nad malimi ljudmi in njih ladijskimi velikani, ki jih vse pod navdihom humorja ali jeze odpihne. To morje si vzemi!

In Tom je tako storil, in vršalo je kot velika voda in muziciralo v preveč zakurjeno dvorano kot veliko resnih in porednih vetrov in je ohladilo vse rdeče, zavrele glave od veličastnega rektorja do častivrednega visokošolskega sluga za vrati.

»Živijo! Živijo!« se je nazadnje razleglo in zavalovilo kot opevano morje v viharjih hvalnih valovih nad malega pesniškega junaka. Gospa Anastazija je veselja jokala. Ko so odhajali, je hotel vsakdo tako napraviti, da bi pri vratih točno z deklamatorjem skupaj zadel, da bi ga prav od blizu videl in mu morebiti za več spomin iztrgal nitko iz njegovega pasu ali las iz njegovih kodrov. Tako je bila ob izhodu usmiljenja vredna stiska in marsikatera neutolažena trpinka. Zakaj Tom se je s svojimi gracioznimi malimi slavnostnimi čeveljci izmuznil skoz profesor-ska vratca.

Emmet in O' Connell sta zadela na poti proti bakalavrejski dvorani skupaj. Hotela sta gledati, kako bodo tam še eno urico na življenje in smrt izpraševali. Zakaj ta izpit zrelih, dovršenih mož, ki jim je bilo treba le še dveh čudovitih črk, da s slavo in močjo odkorakajo v življenje, neprecenljivi B. A. — Bachelor of Arts — je vedno trajal nad vse druge slavnostne izkušnje daleč preko poldneva.

Spotoma je tudi Tom mimo priskakljaj. Daniel mu je krepko stresel roko.

»Vi boste velik pesnik, o tem izza zadnjih petero minut več ne dvomim,« mu je mirno dejal.

Toda Emmet se je prijatelju v obraz jezil: »Gotovo je bilo lepo! Toda čemu morje? Morje je nevtrarno ali pa angleško! Še celo veliko bolj angleško je, kot celina. — Ti si v resnici debelo lagal o tvojem svobodnem morju. O, da si vendar imel poguma in opeval našo zemljo, domovino in njene uboge, toda junaške naseljence z njih domovinskimi upi! Toda pesniki so vsi bojazljivci, od Horacija dalje, ki je ščit proč vrgel!«

»Moore je povsem prav storil,« je Daniel trdno ugovarjal. »Ali bi bilo kazalo umno ali zvesto mišljenje za domovino, če bi naše nasprotnike jezil, ko nič ne izda in ni potrebno, naše vsemogočne nasprotnike? — Ali mar gospod Moore pod podobo morja ni opeval svobode tako drzno, kot bi je sicer nikoli ne bil smel slaviti? Vsak Irec v dvorani je pesnika v dno srca razumel.«

»Da, le vedno vse zastrinjajmo in v podobi delajmo! Potem bomo tudi le v podobi svobodni!« je odgovoril Emmet vznevoljen.

»Krivični ste, Emmet, in zdaj neznanjsko pretiravate.«

Dovolite, in vi, O' Connell, ste plašljivec kot skoro vsi. Toda plašljivci še nikoli niso nobenega naroda osvobodili.«

»In vi, brez zamere, ste drzovitež kot skoro nobeden. Toda drzoviteži so narod vedno v globljo bedo privedli.«

»Molčimo, prijatelji, smo že tu,« je dejal Fitzherber. »Danes se moramo skromne delati.«

»Še eno žensko krilo!« ga je Emmet zasmehoval.

Nalahno so smuknili med gostimi skupinami abiturientske dvorane k vrzeli med ljudmi, da bi imeli razgled na poslednji boj. Jac Kenty je moral biti na vrsti, zakaj šlo je že proti eni, kandidate so pa po abecedi izpraševali. Pestili so ga v zadnji tvarini, narodni zgodovini in svetni povestnici. Pa je res stal, ljubi želodar iz Kentryja, vasi, ki je štela sto duš, pa vsaj dvajset vojakov-junakov. On sam ni imel nič vojaškega na sebi, ampak je bil slaboten in ozkoprsen, z bledim, bolehnim izrazom v obličju. Njegove oči so začuda globoko gledale izpod očal. Zamišljeno in

razgrebeno se je zdelo njegovo ravno čelo od večnega razmišljanja. Izdaleka se mu je poznal prirojeni talent za pero in črnilnik. Z ničemer drugim bi ne vladal. Tu pa veličastno.

Moreča, čudna tihota je po vsakem vprašanju in odgovoru zavlada po dvorani. Vsi so vedeli, da je ta bakalavrej takoj po izpitu nameraval ustanoviti irsko-naroden časnik; da je že večkrat bridke vrstice napisal zoper Anglijo in sestavil pač vse klasične oklice želodarjev, ki so jih pogosto navsezgodaj v božjem jutru našli prilepljene na svetilke in vogale dublinskih ulic in so take nesramne resnice vladi v brk lučali, da je morala policija na vrat na nos vsak plakat zasledovati kot peklenski stroj. Vedeli so pa tudi, da je kolegij sv. Trojice dobil visok migljaj od zgoraj, naj tega nevarnega človeka, ki bi mu najmastnejše sinekure¹ zastonj kot vabo nastavljali, za vsako ceno vržejo, kot včeraj ubogega Middleghghora. In magistri² so svojo dolžnost pošteno vršili. Odiğravala se je nedopovedljiva žaloigra. Junak premočan, sovražnik preslab, in vendar je moral na kakršnokoli zvito, zoprno, cinično vodstvo v petem dejanju junak ubit na tleh ležati.

Jac Kenty je cel teden izpitov do te sobote svoje naloge na nedotekljiv, bistroviden način rešil. O tem se ni dalo nič mešetariti. In prav tako se je v ustmeni borbi skoz vse stroke slavno držal. Paskalov stožcev prerez in astronomske razločke

---

¹ Sinekura (dobesedno: brez skrbi) je služba, ki ne nalaga njemu, ki jo ima, nobenega dela in nobenih dolžnosti, pač pa mu daje mastno plačo. Mi pravimo takim službam: »korito«; ljudem pa, ki jih imajo: »koritarji«.

² Profesori.

med Tycho de Brachejem in Newtonom je zgledno razvijal, tako da je celo marsikatera poslušajoča mamka menila, da zdaj ta težavni slučaj tudi razume in je krepko pritrjevala. Nato je brez priprave predstavil več poljubnih poglavij iz Tukidida, latinski dialog z dr. Marsenom s polnim preudarkom vodil in Bakonovo mnenje o živalski duši prav na drobno razložil. Zdaj v zadnji tvarini, svetovni zgodovini, ni hodil kot navaden potnik z vzorci, ampak kot veletržec z velikanskim prometom skozi stari vek in je profesorja, ki mu je ves obupan in s težavo sledil, tako mimogrede že dva-, trikrat fino zafrknil.

V hipu, ko ga je Emmet navsezadnje ujel, je kandidat z ostrim glasom opisoval Katona mlajšega in je sklenil, potem ko je bil stoika na vse štiri strani sveta obrnil in ogledal, s suhim stavkom: »Sicer je bil pa prvi veliki svetohlinec kulturne zgodovine!« — —

Nastalo je strašansko razburjenje. Papirnati zgodovinarji so zijali v mladeniča kot v norca. Nadvse je bil poparjen profesor Calven, izpraševalec. Za Katona je ves gorel. To so vedeli dijaki posebno dobro od onega dne, ko je profesor, ki so ga zobje boleli, v lekciji pri Plutarhu obravnaval Katona, pa si je dal sredi nje klicati ranocelnika in si tri kočnike izdreti, ne da bi dal zvok od svoje mučene, suhljate osebe. S krvavečo ustnico, toda z veličastnostjo stoika je nato dejal: »Na daljute pri: Cato autem, vir tenax ac dolorum derisor...«¹

---

¹ Katon pa, mož žilav in zaničevalec bolečin...; pa beseda »vir tenax« tudi lahko pomeni skopuha.

6.

»Kako morete svojo — da milo rečem — drzno trditev dokazati?« je dr. Calven zdaj rezko vprašal. Tu se je zdelo, da se v znanstvenosti njegove žrtve odpira poč, kjer bi se dalo zastaviti in cel nesramni mladi tempelj podreti. In bil je zadnji čas: Še četrť ure in moral je v razvalinah ležati. Vsak akademični slušatelj je zato tudi sam po sebi čutil krvavi pomen trenutka.

»Katon,« je odvrnil Kenty, »je imel vedno krepost na jeziku. V njegovih delih se v vsaki vrstici bere virtus in probitas.¹ In vendar že Salust poroča, da je skoparil, in Terencij in Katul se norčujeta iz njegove trmoglavosti. Kot pravi konservativec in skopuh je vedno nazaj gledal. Če je govoril o svobodi, je nastopal kot glediščni igralec. Cezar je veliko bolj svobodno mislil in je zato tudi zmagal, kakor vedno tisti zmagajo, ki bolj svobodno mislijo, tako se svet obrača...«

Rektor je kašljal, Emmet bi bil najraje v roke udaril.

»Da je v Cezarju zmagal bolj svoboden duh, bolj demokratičen, tega ta stari lisjak ni mogel prenesti. Umoril se je pri Utiki. Za to mu vrh vsega ni bilo niti zdravnika, niti lekarnarja treba plačevati!« ...

Po dvorani je zašumelo in zašuštelo. Irski humor!

»Nikar ne delajte jalovih dovtipov! To je zelo resna ura, gospod kandidat!« je začirikal dr. Calven s svojim nenaravno tenkim, visokim glasom.

»Resno mislim, zelo častivredni gospod doktor Calven, — Katon je bil velik

¹ Krepost in poštenost.

skopuh in ni imel do bližnjega nobene ljubezni. Toda brez ljubezni ni pravih junakov. Tacit, ki po njem vse to posnemam, razločno pravi, kako je Katon s sužnji ravnal kot s kladami ali kepami kamenja, kot da sta dve vrsti ljudi, ali pravzaprav samo ena, tisti, ki vladajo. — In odloživši bič je šel in pisal dalje o čednosti in poštenosti! — Gospod profesor, trdim, da je bil Katon prvi veliki svetohlinec v kulturni dobi.«

To je mogočno učinkovalo. Skoro vsi poslušalci so prikimavali in mu verjeli, rektor je kašljal odločneje, dr. Calven je z ostalimi kočniki iz jeze jezik grizel. Ugnal ga je — to je bilo očitno!

»To je vaše zasebno mnenje,« se mu je navsezadnje vrnila govorica, »toda saj je že osivelim zgodovinarjem, ki so veliko čitali, težavno kakega moža iz stoletne navlake čisto izluščiti. Sin moj, kaj šele mladostnemu vročekrvnežu! Pojdimo zato takoj v srednji vek.«

S to obupno nesramno in surovo zvi-jačo je tiščal svojega izpraševanca v mračno redovje prešeljevanja narodov, nato skoz junaško življenje Riharda Levjesrčnega in zlata polne pohode proti odkriti zemlji na zapadu. Toda Jac Kenty je bil povsod doma, pod francoskimi hrasti, gal-skimi topoli, italijanskimi oljikami, v fjor-du¹ in v škotskem klenšipu.² Cel srednji vek je takorekoč iz svoje glave iztresel, kot krepak kmet preveč zrelo sadno drevo malo potrese, pa ga na trato izprazni. Tu leži, pridite in jejte!

Med gosti se je tu in tam čulo: »Ta bi

¹ Fjordi so ozki in globoko zarezani morski zalivi na Norveškem.

² Klenšip (clanship) je pobratimska zveza škotskih rodov.

moral našo zgodovino pisati, ha, to bi bilo delo!»

»Kaj to! Knjižnica!«

»Cel svet poln knjig.«

Tako se stopnjuje in precenjuje naglo irsko občudovanje.

Dr. Calven je nato zavlekel svojega učenca v novi vek, v ta zvita in kočljiva stoletja verskih bojev. Toda Kenty je bil pravi Kentrijec. O njih gre prislovica, da so tako pretkani kot mačka in miš skupaj. Dečko je zavohal nevarnost. In brž ko ga je dr. Calven s kakim vprašanjem hotel izvleči iz prijaznega srednjega veka, je Kentrijec s kakim zvijačnim skokom zopet od strani nazaj poskočil. Naj mu je Calven tudi najbolj novodobne têze nalagal, jih je iznajdljivi potepuh vedno takoj znal zasukati na večerno plat, ki gleda v srednji vek. Zakaj vse reči, tudi najnovejše, gledajo z eno platjo, in sicer vedno z zadnjo, kakorkoli že v srednji vek nazaj.

Toda Kenty ni bil človek, ki nikoli naravnost ne govori. Semtertja je veličastno zavrgel, da bi se umaknil za osmega Hinka ali železnega Viljema. Takrat je vprašanje takoj zagrabil za prihuljene roge, pa ga je obračal in gladil, da se je izpremenilo v tako neškodljivo podobo, ji je tako spretno porezal kremplje in roglje in jo je napravil tako gladko in nedolžno, da je bilo treba igrači le še glavico ukončati. O, bil je užitek opazovati to dragoceno igro, ko sta se šla profesor in dijak slepe miši, kako je ta vedno iznova zagrabil: zdaj, zdaj te pa imam! — pa se mu je oni vedno izmuznil in mu jo pod nos podrobil.

Magistru je vsa korajža v hlače ušla. Hlastal je po novih mislih¹ in se je v onemogli jezi skoro zadušil. Toda nato je zo-

pet zaslišal, kako njega veličastnost pokašljuje in je vnovič zagledal senco roke nad seboj, roke, ki se je vedno bolj krčila v ogromno, grozečo gosposkino pest. In tako se še enkrat zažene in s strupeno, smrt zaničujočo nesramnostjo vpraša:

»Kolikokrat, gospod Jac Kenty, se je Irska zoper Anglijo upr... .. je v očitno vstajo prešla?«

Zdaj je izpraševanec mislil, da je izgubljen. Saj je bil vendar tudi truden in se je obračal kot ranjen jelen od tega novega lovskega psa v goste vrste imenitnih poslušalcev ob stenah, kakor da se poizkuša tu kjerkoli med dobrim starim gospodom in krotko, domoljubno mladenčico izmuzniti.

»Bodi vendar tiho, Emmet, za božjo voljo, bodi tiho!« je Tom tiho prosil, ko je slišal naraščajoče hropenje svojega prijatelja.

Toda zdaj, glejte — ne, teh Kentrijcev sploh ne pobiješ — glejte, kako so se okrogle, globoke oči Jac Kentryjeve zopet zasvetile. Kako zvito! Izvohal je izhod.

Slovesno je dijak začel: »Že v davnih dneh petero okrajnih kraljev so si stali keltski rodovi v vednem boju nasproti. Ljubili so vojsko in so radi s sulicami skupaj trčili. Posebno znamenita je iz šestega stoletja krščanske štetve vojska...«

»Gospod kandidat, stopite vendar že enkrat v polno svetlobo nove dobe! Prašam vas: Kolikokrat so Irci — odkar jih je podjarmilo nje deviško veličanstvo Elizabeta Zmagoslavna¹ — kolikokrat so Irci

¹ Angleški zgodovinarji imenujejo kraljico Elizabeto (1558—1603) »deviško«, ker se je nekoč izrazila, da hoče kot deviška kraljica umreti. Seveda je bila vse prej kot devica, zakaj njeno življenje je bilo razen s krutim preganjanjem katoli-

svojim postavnim gospodom z vstajo pokorščino odpovedali?»

Kratek odmor! Dijak se zbira. Opustil bo boj. Čujte! — Skoz mogočno dvorano zadoni naenkrat čisto suhoparno: »Pokorščino odpovedali? Kolikor vem, nikoli!«

Sto rahlih »bravo« iz klopi in od sten. In dvanajstorica glasnih »ej«. »Ej!« in »ho! ho!« spredaj iz profesorskega zbora.

»Nisem dobro razumel, gospod —«

»O, dobro ste me razumeli. Sicer vam pa še enkrat lahko povem: Irska ni Angleški nikoli v vstaji pokorščine odpovedala. Toda uprla se je večkrat, kot se n. pr. plemenit konj vzpenja in bije, če se mu ostroge le pregloboko v lakotnice zasajajo ali če hoče le preveč in prekrvoločnih gospodarjev v njegovem sedlu jezdariti.«

»Sedaj še ne piševa političnih član-
kov, moj ljubi sin,« je pripomnil dr. Calven, naznotraj vesel nad obratom, saj se je čutil, da ga močno nadkriljuje, »razložite mi raje še državnopravno stran kazenskega zakonika ‚penal laws‘.«

Komaj je ta beseda zdrknila, je že tudi odgovoril zamolkel hrušč šestdesetero ali sedemdesetero čevljev in komolcev iz prostora za učence. Slišalo se je kot rahlo bobnenje gotove, toda še oddaljene nevihte. V tem naslovu »krvave postave« je ležalo morje poštene irske krvi, je stokal gozd poln križev in vislic in sramotnih stebrov, je težilo mesto ječ, je rožljalo brodovje galej in verig, je rjovel orkan kletev in molčalo orjaško pokopališče celega one-melega naroda.

čanov omadeževano z neprestanim ljubimkanjem z raznimi njenimi miljenci. (Več o tej strašni ženi se izve v velikem svetovnem romanu slavnega španskega pisatelja Coloma: »Kraljica mučenica«.)

»Državnopravno stran zakonika z imenom ‚penal laws‘« je zahteval profesor ostro kot šivanka.

»Zakoni iz zakonika ‚penal laws‘ nimajo nobene državnopravne plati! Bili so vedno smrtni greh zoper pravičnost.«

»Ali res ne morete tretjega in četrtega člena teh ‚penal laws‘ pravno razviti?«

»Ne!« se je suhoparno glasilo po smrtno tihem ozračju.

»Tudi ne, če vas to stane naslov ‚Bachelor of Arts‘?«

»O ne!« je odgovoril dijak neskončno zdolgočasen.

Nastal je nemir kot pred obsodbo. Toda nenadoma je ves šepet in prerivanje pretrgal klic: »Živel možati Kentrijec!«

To je zaklical najlepši dublinski glas. Vsi so ga poznali. Sir¹ Emmet! Zdaj je valovje za in proti grmeče naraščalo. Profesorji so si popravljali očala, bakalavreji so se pogumno zbirali, pedel² je dirjal semtertja, in tej dvorani dolgoletnega pedantskega reda je grozilo, da postane prizorišče tepēja najhujše vrste. V tem hipu se je skož vznemirjeno družbo priplazil neki mož prav do rektorja, se globoko priklonil in mu med vednim prigovarjanjem podal neko pismo in kosček časnika.

Po rektorjevem licu, ki je bilo pravkar še neutolažljivo, je zatrepetal resnično odrešilen smehljaj. Njegov izraz je postal nenkrat junaški in odločen. Silno je pozvonil z zvoncem na katedru in dejal, ko je potihnilo: »Prosim besede! — Ali je master Edward Fitzherber na zborovanju?«

¹ Gospod.

² Visokošolski sluga.

»Tu!« je zavpil dolgi, kot jegulja gladki paglavec s svojima kot potočnice nedolžnima očesoma. Z velikimi, lahnimi koraki je stopil pred rektorja.

»Ali poznate ta časnik in to pismo?«

»Dà!« je odgovoril Edward odločno. Po Kentyjevem lepem junaštvu ga je mikalo, da bi se tudi tako pogumnega izkazal. Hotel je Emmetu vrniti suknjo. Ta ga je bolj bolela kot vse, kar bi sicer moglo nadenj priti.

»Plemenita gospoda,« se je tedaj obrnil rektor na cel zbor in je dvignil roko s papirjem kot človek, ki hoče vse pobiti, »tu je pisano in tiskano, da naj Irska tako napravi kot prokleta Francija, svojemu kralju in kraljici torej in visokim kraljevskim otrokom naj — sit venia verbo¹ — glave poseka, plemstvo in duhovščino pogazi in v parlamentu naj dá oblast Dantonom in Robespierreom.² — Tu berite!«

Nastal je vrišč, ki sta v njem strah in gnus pred tako prihodnostjo vse prevpila. Gnetli so se skozi vrata, da bi na prostem svojim čuvstvom lažje duška dali.

»Pojdite,« je zaklical rektor mileje razkrinkanemu tolmaču skoz hrumenje. »Pojdite in izročite se pri vhodu oblasti. Tam vas čaka. In Bog daj, da bi svojo včerajšnjo goljufijo zagovarjali in se iz tega slučaja za celo svoje življenje kaj naučili!«

»To lahko naredim!« je želodar brez kesanja odvrnil in odšel počasi pred hišo biričem naproti. Zakaj policija na akademična tla ni smela stopiti. Vse ljudstvo ga

¹ Odpustite (surovo) besedo.

² Danton in Robespierre sta bila dva najkrvoločnejša francoska prekucuha, leta 1793, sta ustanovila takozvano »strahovlado«, ki je nehala s tem, da so l. 1794, tudi Dantona in Robespierrea obglavili.

je gledalo, kako se je mirno in skoro zadovoljno med rdečesuknježi pomikal proti ječi. S svojimi očmi je iskal Emmeta, ki so ga prijatelji hoteli skriti. Toda Emmet se je siloma iztrgal, naglo skočil vun na cesto in dejal ujetemu tovarišu: »Ljubi, ljubi moj, zdaj bi najraje tičal v tvojih velikih hlačah. Kje je pa moj rabelj? Tukaj sem!«

Tedaj je dolgi hrust pozabil vso bridkost in vsakršno težavo, pa stopal še enkrat tako vitko in glavo visoko noseč po svoji častni poti v temo.

Vlada je bila mila. Jac Kentyja so pregnali z Irske, Fitzhenberja vteknili v kapstadsko garnizijo,¹ Emmet je bil pa obsojen v osemdnevni zapor.

V izpraševalni dvorani je pa snel rektor svoj baret² in načel pesem »Bog varuj našega kralja!«, kakor je predpisano. Bilo je še kakih tristo oseb navzočih. Toda himna se je tako tenko in suho razprostirala po dvorani, kot da jo pojo samo štiri bledokrvne deklice in kot zemlja stara hripava ženica. Tej starki je bilo pač ime babica tradicija!³

7.

Tretji dan je potrkalo na vratca zadnje ječe, kamor so zapirali posebno težke grešnike. Emmet je na svoji slamnici na hrbtu ležeč strmел v ozko poč v zidu visoko gori na oboku; od tam je padal nanj tenak svit z neba, da Robert ni vedel, ali je poldne, ali je mrak ali noč. Kruh in kaša sta ležala nedotaknjena poleg njega.

¹ Kapstadt je glavno mesto angleške kapske kolonije v južni Afriki.

² Pokrivalo, podobno kapi, kakor jo nosijo duhovniki ali sodniki.

³ Staro izročilo, ki se ne sme izpremeniti.

Boječa stvarca je vstopila, zastrta in z ječarjevo svetilko v roki. Na drugi roki je za roč nosila veliko košaro. Pa se je hitro obrnila vun na hodnik in rekla: »Majhno počakajte!«

Nato je zaprla vrata od znotraj in zastirajočo jo rutico odpihujoč zaklicala:

»Roby!«

Emmet je prevzet kvišku skočil.

»Moj metuljček! lej jo! moja golobicico!« je dejal z glasom, ki je ohripel po obilnem pitju mrzle vode. Nato jo je posadil na odejo, prednjo pokleknil in prosil:

»Pripoveduj mi, če solnce še živi in naš ljubi Liffey še v morje teče in po cestah tu zunaj še ljudje hodijo! — Tega v tej enoličnosti tu skoroda več ne bom verjel. Samo to, da ti še živiš in da boš k meni prišla, za to sem pa vedel tako gotovo kot za svojo smrt, ti ljubljena!«

In z viteško spoštljivostjo jo je poljubil na čelce, z meglo orošeno.

»Vidiš, tebe je Irska k meni poslala. Ti si pač najmlajši zeleni listič z njenega lepega, velikega drevesa.«

»Ti boš pa tu v temi kmalu postal pesnik kot Tom!« se je poizkušala šaliti.

»Molči mi o Tomu! On je vendarle domoljub samo takrat, kadar pesnikuje!« se je Emmet jezil. »Ne, izgini! je, ko so Fitzherberja prijeli.« — Kar kadilo se je izza Robyjevih razklenjenih, ostrih zob. Višnjevi, srditi oblački so se dvigali po mrzli, mokri ječi.

Toda deklica se ni ustrašila, ampak se nasprotno smejala in menila: »Roby, nisem prišla, da bi se zaradi Toma s teboj prepirala. Ampak tebi hočem postreči, gospodek!« — In brž je razpoložila potico, potreseno z rozinami, mrzlo, rumeno opečeno srnino, sladkor, limone in vrč malinov-

ca. Nato je izvlekla veliko srebrno čašo, ki mu je hotela v njej namešati nebeško pijačo, in je položila snežnobeke prtiče predenj, naložila s sladkim rožljanjem en porcelanast krožnik za drugim nanje in ga, nožič in vilice iz kovanega zlata pred njim povešajoč, izpodbujala, naj čvrsto po jedi poseže in se kot junak gosti.

Emmet je pa potegnil le požirek in pojedel kosček peciva, njej na ljubo. Nato pa se je je oklenil in dejal, da mu je ta urica za jed predragocena. Zdaj se hočeta dodobra nagovoriti.

Poročal je, kaj je te tri samotne dneve počel. Pretemno je, da bi bral in pisal. Pa sem bral v svoji duši in si trdno zapisal v svojo zvesto glavo. Nič drugega, kakor velike govore na narod! Zdaj sem pri četrtem govoru. Tri sem že dogotovil. O moja mala tička, ti govori bodo povzročili da bo Irska zarajala, Anglija pa pokleknila. O, govoriti hočem! In ti boš morala takrat pri oknu mestne hiše stati in poslušati. In če bi mi hotelo poguma zmanjkati, ker mi povsod policija s svojimi sabljami nasproti bliska in ker Tom uhaja in ta človek iz škrlilja, ta filister¹ Dan iz gneče skrivaj miga, naj bom vendar previdnejši in besed tiran in revolucija ne rabim, sicer da me bodo ujeli in umorili, — tedaj se bom ozrl le proti malemu oknu na kvišku kot k najbolj zeleni vejici irskega drevesa, pa tam videl, kako mi z veselimi, ponosnimi, zardelimi lici migaš in hvališ, pa bom še bolj pogumen postal in še bolj goreče govoril in vse preobvladal in zmagal! O Sara, to se bo zgodilo! Na pamet znam tri take govore. Ali naj ti katerega govorim? povej!«

---

¹ Človek, omejen v svojem mišljenju in delovanju.

»Ne, Roby, samo o tebi hočeva govoriti!« je Sara odločno prosila. »Tvoje velike govore bom vendar enkrat slišala. Toda to si zapomni: kadar jih boš govoril, ne bom sedela visoko gori pri skrivnem okenču, ampak zraven tebe bom stala in tvoje besede za teboj govorila. Zdaj pa, moj tako modri gospod, poslušaj enkrat žensko pridigo! Moj oče se nad teboj jezi. Materi je napravil težek dan. Ti da ravnaš kot pokončevalec, ne kot rešitelj, pravi. Kazal je na našega gosta, tega, tega — kako si že pravkar dejal? — tega moža s škriplja« — smešek ji je prižvenkljal, da bi resno zadevo pozlatil, — »kakšne priimke iznajduješ!«

»Dete, kaj je rekel tvoj oče?«

»Dan da je pravi mož! — Najprej mora človek v moža dozoreti. Šele potem da je mogoče može voditi.«

»V moža dozoreti!« se je Emmet razjaril. »Reci vendar raje: osiveti! Ali so starci svet rešili? Ali David ni bil mladenič? In Daniel še deček? Pa sta že začela vladati. In Aleksander še ni bil toliko star kot jaz, in Hanibal je bil s šestnajstimi leti največji general. O, junaki! — In kaj pravi tvoj oče o Bonaparteju tam doli, ki je komaj šolarske hlače slekel, pa že tak stršanski vrišč dela po svetu?« —

»Tiho, tiho; o tem nobene besede! Tega oče že zlasti ne more!«

»In veliki kralji na teh treh otokih so bili vsi mladeniči: Alfred, Edvard in pred njimi čudoviti Etelred. In Kristus, ki ga ti moliš, je imel še le trintrideset let, pa je bil že uredil in zaokrožil in izzoril svoje svetovno delo. Tvoj oče bi bil gotovo tudi tu dejal: Pustite ga vendar še dvanajstotrico let pri tesarju, meni se zdi še veliko premlad! — Dà, tako misli oče — ne huduj

se za to nad menoj! — on hoče reči: Vstopite najprej, vi mali odrešeniki, v pisarno, potem pa postanite še zložni družinski očetje, oprezni možje, ki denar služijo; postanite kesni, zaokroženi in rejeni in modri starci in leseni in si privoščujte svoj opoldanski počitek! — Potem, dà, potem, če vas bo še vedno grizlo, potem pa delajte revolucijo! Lepo se zahvaljujem! Irska se ne bo nikoli osvobodila, če je ne bodo osvobodili mladi ljudje. V svojem prvem govoru sem celo svetovno zgodovino v tej smeri prelistal, ali je kdaj kak filister najmanjši kosček zemlje odrešil. Pa nisem nobenega našel, nobenega!»

»Tega jaz ne razumem, Roby; verjamem ti!« je dejala deklica prisrčno. Med viharjem njegovega govora je vedno hotela krotko vmes poseči in divjaka pomiriti. Toda mladi kralj je bil v svojem ognju tako zlat videti, da je raje molčala, da bi tako ljubljene, prekrasne podobe ne uničila.

Zdaj je pa vendar plaho zajecala: »Toda če imaš poklic, našo domovino rešiti —«

»Imam ga, dete!« — Zalesketal se ji je kot mesija.

»Potem moram pa vendar reči, da ne moreš že zdaj — kako se že temu pravi? — oj, dà — lopate zastaviti!«

»Sara, ta beseda ni tvoja!«

»Pa je resnična, to čutim! Ti se moraš v miru pripravljati. Največji Odrešenik svoje domovine je vendar tudi trideset let rabil za tiho pripravljanje, preden se je upal vojsko začeti. Toda potem jo je pa v treh letih tudi temeljito končal.«

»Kdo je to? Ne razumem,« je dejal Emmet, ki mu primera s Kristusom ni kar nič več ugajala.

»To je Jezus,« je pripoznala pobožna deklica glasno, »Bog na križu, ki roke še v smrti tako široko razteza, kot da govori: Otroci, vam je še vedno tesno na zemlji; zdaj sem vam pa tako širok, glejte, tako širok prostor napravil!«

»Oh, ta stara zgodba! — Zgodba? ne, ta lepa pravljica!« je Robert nevoljno mrmral, ker ga je stvar vendarle genila.

Tu pa je potrkal na vrata.

»Oh, zdaj moram pa že zopet iti! Poslušaj, Roby, zakaj sem pravzaprav prišla. Hotela sem ti nekaj lepega povedati. Ugàni! Oh, na to še ne misliš ne v svoji veliki splošni misli. Zato ti bom povedala: Vedno ti ostanem zvesta, če te prav sramotno spodé s kolegija in te moj oče več še pogledati noče! To je prvo. Pa še nekaj lepšega: Tako vztrajna kot sem v ljubezni, sem tudi v molitvi! O, ne neham ljubiti in moliti, da vendar še enkrat postaneš cel Irec!«

»Kaj?« je Emmet jezno zagrmel, »mislím, da sem cel Irec, tako cel kakor nihče drugi na dublinskem tlaku. Vsi imajo luknje v svoji narodni noši. Jaz nobene!«

»Ne, ti dragi in lepi, ti si vendar le polovičar! Cel Irec mora biti Kelt¹ in kristjan! To skupaj se šele imenuje Irec, je dejal Dan.«

»Sara,« je zakričal Robert, »če me ljubiš, ne govori nobene besede več z O'Connellom. Ali slišiš! — to hočem! — trikrat

---

¹ Irci so keltskega rodu. Kelti so imeli v starih časih skoro vso zahodno Evropo v svoji lasti. Kesneje so se pomešali z drugimi narodi, ohranili so se še deloma na Francoskem (v Bretagni), Luksemburškem itd., zlasti pa na Irskem, kjer govori veliko Keltov še svoj stari keltski jezik; nekaj se jih je ohranilo tudi na Angleškem. Beseda Kelt pomeni to kar latinski izraz »celsus«, t. j. vzvišen.

več bi trpel tu v temi, če bi o tem ne mogel biti zagotovljen.«

»Le zagotovljen bodi, on plava že po morju, pa ti še mnogo pozdravov naroča, in da se hoče tako junaško boriti kot ti, samo drugače!«¹

¹ Daniel O'Connell, slavni irski narodni voditelj in rešitelj, je bil rojen 6. avgusta leta 1775. v Carhenu v grofiji Kerry, umrl 15. maja leta 1847. v Genui. Bil je sloveč advokat in ognjevit govornik in neustrašen domoljub. Leta 1828. je bil izvoljen za poslanca v angleško spodnjo zbornico, pa ni mogel vstopiti, ker kot katoličan ni mogel priseči na takozvano »testakto« (t. j. poizkusna postava). Ta postava, ki jo je sklenila angleška zbornica leta 1673., zahteva od vsakogar, ki ima kako javno službo, prisego, da zametuje katoliško vero, papeža kot vrhovnega poglavarja, pač pa priznava angleškega kralja kot takega; dalje mora po tej postavi vsak poslanec in sploh javni uradnik sprejemati obhajilo po anglikanskem (krivoverskem) obredu in poleg tega priseči, da ne veruje, da je pod podobo kruha in vina v sv. Rešnjem Telesu Jezus resnično pričujoč. — Na Irskem je nastalo velikanško razburjenje zaradi tega, grozila je vstaja. Vlada se je ustrašila pa je irskim katoličanom začela obetati samoodločbo, »testakto« je pa odpravila, tako da je O'Connell leta 1829., ko je bil drugič izvoljen, mogel v zbornico. Leta 1832. je bil voljen v irskem glavnem mestu Dublinu, ki ga je prej vladala mrzka protestantska klika. Kmalu je imel njegov klub irskih poslancev čez 50 članov. S svojim neustrašenim nastopom je dosegel, da se je odpravilo vse polno Ircem krivičnih postav; leta 1840. je začel vnovič odločno nastopati za irsko samoodločbo. Prirejal je »velike ljudske shode«, duhovščina se je gibanju postavila na čelo in ljudstvo navduševala in na shode vodila. Na teh shodih je O'Connell ognjevito dokazoval, da bo konec bede in zatiranja nastopil tedaj, ko se Irska od Anglije loči. Hkrati pa je tudi opozarjal, da bi nasilje in vstaja Irsko uničila. Vlada je naperila zoper njega in druge voditelje tožbo; 24. maja leta 1844. je bil O'Connell obsojen na okroglo 50.000 kron globe in eno leto zapora. Moral je v ječo, toda pritožil se je na gosposko zbornico (zbornico lordov), ki je obsodbo razveljavila in O'Connella so z velikimi slavnostmi sprejeli, ko se mu je ječa odprla. — Leta 1847. je

»Bomo videli, kdo bo bolje opravil,« je dejal Emmet olajšan.

Zdaj je trkalo še bolj nepotrpežljivo, s trdim in čisto mehkim členkom.

»Dva trkata,« je zaklical Robert in poskočil.

»Da, ljubi Roby, dolgočasno je zate tu; tovariša ti je treba,« je naglo odvrnila Sara in — Harryja Goesa skoz vrata spustila. Ta se je z razprostrtimi debelimi rokami zakadil proti Emmetu, padel pred njim in mu objel kolena in jokal in se smejal in prosil: »Naj bom tu, naj bom tu! Ženske doma so mi dovolile.«

Robert je razklenil usta in zasmehljivo gledal kodrastega dijačka in bratrančiča.

»I kaj naj pa vendar v tej luknji skupaj počneva?« je nazadnje vznevoljen vprašal. — »Ne, vidiš, res te ne morem rabiti. Meni je samemu najbolje. Pojdi! — Motil me boš, kadar se bom z Irsko pogovarjal. Ne, ne, ne, pojdi!«

Toda Goes se ni dal otresti. Trdno se je držal Roberta. »Besedice ne izpregovorim!« je obetal. »Da smem le tu biti. Saj veš, bratranec, kako te imam rad. Tako lepo je s teboj trpeti!« — Genljivo je to šepetal in je lezel vedno globlje med prijateljve prsi in rokave, ta čudni, bogati in vendar tako ubogi sirotek, ki v svoji ponosni palači ob Howthu ni imel drugega kroga sebe, nego tri težke tete.

»Ostani torej,« je Robert malomarno dovolil in mu je odstranil lase s čela. Tu je pa dečko ujel to spoštovano roko in jo kot kužek pokrtil z urnimi poljubi.

---

potoval v Italijo in umrl v Genui. V svoji oporoki je zapisal, da »izroča dušo Bogu, srce Rimu, telo domovini«. Res so njegovo srce poslali v Rim, truplo pa prepeljali na Irsko, kjer počiva v Glasnevinu.

Ko je Sara kot solnčni žarek izginila iz zapora, se je vtopil Emmet zopet v svoj stari, trdi molk. Podoba razpetega moža ga je mučila. Vstajala je iz črne stene prav do obokov. Toda roke so ji rastle kot veje orjaškega drevesa tu čez Irsko, tam preko Anglije, rastle čez vso zemljo in preko milijonov zemljâ s stvarmi, ki jih v blisketajočem svetovju niti ni, objele so neizmerni vsemir in ga pritisnile na srce. In vedno se je ponavljalo: »Tako široko, tako široko sem vam naredil življenje!«

Ej, neumnost, na nobenem papirju iz onih dni ni to zapisano, še v noben judovski kamen ni načrtano!

O kajpada, Sarino srce je več nego tak star s pečati opremljen papir in več nego kamen iz mesta Jeruzalema. O Sara, srečna Sara, kako ti lahko veruješ!

On ni nikoli mogel, niti ne še kot vosek mehko dete. Oče je vero zasmehoval, boječa mati jo je skrivala. Poleg strahopetne, skoraj praznoverne skrivnosti materine se je zdel malčku lahni, zlati pozemski humor očetov, ki je cenil le to, kar je tehtalo in dehtelo in dišalo, veličasten. Ne svetega pisma, ampak rimsko zgodovino je moral dečko študirati. In tu se je naučil zmagoslavje tako ceniti nad trpljenje in drzno vstajanje tako nad potrpežljivo ležo, da mu kesneje tudi zgodba o Kralju ponižanja in trnja ni nič kaj več imponirala. Veliko raje bi bil Emmet eden izmed Grakhov¹ kot izmed apostolov.

¹ Tiberij in Gaj iz starodavne plemenite rimske družine Grakhov, Sempronijevega rodu, sta kot ljudska tribuna hotela streti sebično vladu bogatega plemstva, pomagati ubogim državljanom, odvzeti plemstvu zemljo, kolikor so je preveč imeli; ohraniti bi smel vsakdo le 500 rimskih oralov, t. j. približno 125 hektarov javnega posestva, ki je bilo državna last; ostalo pa naj bi dobili revni rimski

Nato je sledila dublinska šola s svojimi svetohlinskimi učitelji; sledile so vtihotapljene knjižice Rousseaujeve in Voltairjeve in Diderotove in njim za petami je prišlo veliko odrešenje na Francoskem, in vse to je dovršilo svobodomiselca. In vedno se je vmes izpraševal, kaj je Ircem njih debela katoliška vera doslej pač pomagala. Leni, otopeli in siromašni so postali, nezmožni, da bi kdaj iz lastne moči raztrgali angleške vezi. Toda če bi bila Irska svobodomiselna, o potem bi bila doživela krst krvi in osvoboditev kot Francija. Zakaj, si je dejal Emmet v pozlačeni zaslepljenosti vseh mladih svobodoljubov: na Francoskem živi zdaj vsak državlján kot kak bog.

Toda, glej, tu prihaja vendar eden, ki vse te male bogce prevrača, ki hoče sam tak zemeljski bog biti, gospod bog Napoleon! Že o njem pošepetavajo, kot nekda j o Cezarju, da enkrat osvoboja, zato da potem dvakrat usužnjuje. Ej, to pravijo ti, ki so bili tepeni. Emmet veruje v Napoleona kot donašalca vse zemeljske svobode.

Toda govori se, da hoče Napoleon zopet vpeljati vero v kraljestvo pameti, v Francijo, da je že obravnaval z rimsko Cerkvijo, on da priznava, da brez vere ne more z ljudmi nič početi. Ali naj bo to res? Torej tudi ta velikan gre proti razprostrtim rokam, prav kakor stara Irska, kot O' Connell, kot Sara. Ali je tam tako lepo, tako varno? Oh, ko bi človek mogel verovati! —

---

državljani. Pa sta umrla oba nasilne smrti. Tiberija so senatorji (bogato višje plemstvo) ubili leta 133. pred Kristusom na Kapitolu, njegov brat Gaj se je pa leta 121. dal na begu pred sovražniki umoriti od sužnja.

Nenadoma začuti mali Goes, ki zadovoljno čepi ob slamnici, Emmetovo krepko roko v svojem neizmernem čopu in ga sliši, kako skoraj prosi:

»Bratranec Harry, povej mi: Ali ti tudi veruješ v Kristusa, Odrešenika? — Povej, mali!«

Ta je s svojim neukročenim viharjem prikimal z veliko odločnostjo. »V Kristusa? — Kajpada! to mora vsakdo! tu ni druge poti! — Ti vendar meniš našega Zveličarja! Dete Jezusa! malega božjega Dečka v tempelju! Učenika na gori! ki je Lazarja obudil! njega, ki je — tako veličastno, oh, tako veličastno umrl, poglej, tako —«

In resnično, dečko je razpel svoji roki, kolikor daleč je mogel in je nagnil težko kodrasto glavo na stran in dvignil svoje velike, svetle otroške oči proti nebu, prav tako, kakor je zadnji veliki teden enkrat pri predstavi trpljenja Kristusovega, ki so jo priredili otroci, to sveto vlogo igral.

Ostal je v tem težkem, mučnem, blaženem položaju, oči vedno upirajoč navzgor, z rokami vedno odločno raztegnjenimi v daljavo in ustnicami molče sklenjenimi, kot da mora čakati, dokler ne pride smrt.

»Dovolj!« se je zahvalil Emmet prevzet.

»Dopolnjeno je!« je malček globoko vzdihnil in njegove oči so se orosile. Tako globoko je Harry igral svojo vlogo!

»O, ti dragoceni, bogati človeček, ti!« je dejal Roby in se ga je oklenil kot kakega velikana in mogočnjaka. »Ko bi mi vendar mogel nekaj tega prodati!«

»Česa, moj kralj?«

»Nekaj tvojega Boga in tvoje božje vere!«

8.

Ta čas so spremljali želodarji in morskí fantje O' Connella v čolnu proti london-ski poštni ladji zunaj v pristanišču. Veslali so počasi, in vselej, kadar so prišli blizu fregate »Marte«, je prosil Daniel: »Še je časa. Vozite še enkrat proti bregu, da lepo mater še dolgo gledamo in se moremo o njej razgovarjati!«

»Svetujem vam,« je iskreno dejal, »držite se preizkušenih starih bojevnikov. Nikar sami nič ne delajte, dokler vam ni zrastle dlan dolga brada. Vsi razumni ljudje v deželi so zoper vstajo. Pred vsemi plemeniti Curran! Zakaj ne koristi nič in krščansko ni. Angleži se našim puškam smejejo. Saj jih imajo vendar stokrat več. Toda začenjajo se bati naših govornikov, pridigarjev in pesnikov in učenjakov. Ali pri izkušnjah niste tega videli? Torej tu krepko zastavimo! Saj ima London tudi velike govornike, toda take, ki iz mošnjice govore, ne pa takih, ki govore iz lakote. Povejte, kdo govori močneje? — Pa imenitne pridigarje imajo, toda take, ki govore iz razuma, ne pa takih, ki govore iz srca. Kdo bolj učinkuje? — Tudi sijajne pesnike poznajo, toda take, ki pojo iz prostosti, ne pa takih, ki pojo iz verig. Kdo pač bolj goreče užiga? — Prijatelji, naša stvar ima več moči, ker ima več resnice. Študirajte, pišite, učite, govorite, pesnite, volite in dajte se voliti, urejajte zemljo, prehodite vsako vas, zbirajte vse, — in jih bomo obvladali pa brez krvi.«

Nekateri so dvomljivo odmajevali z glavami. Starejši Corbet je izvlekel košaro z vinom in kozarci.

»Veste, kaj je najhujše? Naš narod ne pozna postav. Razložite mu jih! Narod, ki

svojo ustavo pozna, je skoro vsemogočen. Pokažite Irski, kje je zakon pravičen in kje ga moremo ljubiti. In pokažite mu, kje je krivičen in kje ga moramo zakrpati ali novega narediti. Pred vsem pa mu pokažite vrata in stopnice, ki jih ta stara, zarastla postava jasni glavi odprte pušča, da more od tu nekaj svobode vun smukniti. Pokažite vendar ljudem postavne pripomočke, da moremo naše mučitelje prijeti. V starem Rimu so dejali: Juriste pobijte! Irska pravi: Več juristov! V svoji brezpravnosti jih prav tako potrebujemo kot solnce in vodo!»

Tako je govoril vztrajni in resnobni Dan in njegova beseda je donela glasno in težko kot polne orglje nad glavami veslačev.

»Nikar tako glasno ne govorimo!« je svaril Brown. »Povsod se vozijo čolni okoli.«

»O, tu hočemo svobodno in glasno govoriti. Saj tu je večno, dobrotno morje, ki ga je vaš Tom tako dostojno opeval. Tu se izprehaja prostost, če jo s celine spode. Čigava je ta voda? Nihče ne ve. Toda vendar, božja je in vseh ljudi brez razločka!« — S tem je zajel prgišče sivoblesteče vode v svoje rdeče, hrapave roke in jo je zopet izpustil, da je blaženo pljusknila v veliki kotel nazaj.

Prozorne, lahne večerne meglice so visele nad zalivom kot svileni prtiči. Začelo se je temniti. Še za hip je zrl dan po svoji lepi zemeljski lastninici, potem je pa nasičen dejal: Dovolj, dajmo naši ubogi sestri noči tudi še nekaj in je zaspal. Toda v tem kratkem zadnjem hipu se je vse še določno videlo: preprosto mesto, trstikasta okolica liffeyskega zaliva, nizki, z vrbami obrastli bregovi proti severu in bolj strmi

proti jugu. Za njimi pa kljub zgodnji zimi tako zelene griče z njih tako čudovito osamelimi, skrivnostnimi kopami, kjer človek vsako minuto meni, da se mora na obzorju prikazati pradavni ovčar in pogledati za svojimi neštevilnimi v volno oblečenimi živalmi. Vedno po sto in sto jih drobenti tu doli in se vsevprek pase, nato pa pride sinji potok na travniku in zopet sto snežnobelih ali kot mesec rumenkastih ovac, pa zopet sinji potok in tako dalje. Pa imaš podobo neba tu doli, neba, če je polno lepih, velikih, belih oblakov in se le tenki, sinji potočki etra vmes pretakajo.

Nekaj časa so bili vsi, ki so bili v ladji, zavzeti nad to podobo, ki se zdi tujcu tako neutolažljivo dolgočasna, Ircu pa kot nesmrtna pravljica.

»O, kako si vendar lepa, domovina,« je zaklical Daniel, »in kako nema in potrpežljiva! O Bog, kako potrpežljiva!« — Obe roki je razpel proti bregu, kot da hoče to, ob večno valujočem morju tako tiho sedečo deželo iz njene otrpelosti vzdramiti.

»Če človek tebe, Dan, posluša,« je dejal predvesljač Lesby Cor, »pije čisto močno vino. Ali ni res? — In kesneje bolj ostro vidi. Kako drugače je pri Emmetu. — Bog ga blagoslovi! — Toda kadar on govori, je kot divji, neugnani mošt, ki čez vse čaše vre, užiga in vpijanjuje. In vendar je Emmet tako sijajen človek, da bi ne hotel nikdar Boga prositi, naj bi ga drugačnega naredil.«

Preko Danovega suhega, koščenega, rjavega, južnega obraza je šinila senca. »Slavite ga le!« je počasi dejal, »toda nikar slepo za njim ne hodite! Vaši junaki mi niso všeč. V morje me vrzite, če vas žali, toda povedati vam moram: Ta Emmet

se mi zdi preveč ujeda, ta Tom pa preveč drozeg, kakor da bi vam mogla oljično vejico v krempljih prinesti. Enega mora človek ljubiti, to je res; drugega občudovati, to je tudi res. Toda, da bi vas vodil, moje ljube irske lastavice, da bi vam dobra gnezda spletal in vam domačo udobnost notri zasajal, za to je orel predivji, drozeg prekrotek. Priti mora tič, domač kot čaplja in drzen kot sokol in priden kot čížek in pobožen kot škrjanec. Joj, takih tičev ni! »Toda« — Dan se je zasmel — »zato tudi nismo tiči, ampak ljudje« in ob pravi uri nam bo Bog že pravega načelnika obudil.«

O, kako lep in velik je bil ob takih besedah! Nato je pa pripovedoval o advokatski pisarni, ki si jo urejuje v Londonu, kako da namerava iz nje napraviti irsko trdnjavo sredi Londona, kako da v Londonu nikakor ne smejo iti mimo njegovih oken, ampak da se morajo oglasiti in mu vse povedati, kar se doma hudega godi, da more to v vse časnike natrositi in tožiti in Evropi vest vzbuditi. In vsakemu posamezniku je položil roke na kolena in obljubil, da bo ustanovil v Londonu pomožno blagajno za Irsko in jih je rotil, naj nikoli nikar kaj važnega ne podvzemajo, preden tega ne vedo Irci na Angleškem in predvsem staroste doma, tako, da si morejo potem v stiski roke čez morje podati in si medsebojno pomagati.

Obljubili so mu vsi v žareči sapi.

Tedaj se je pa ta čudoviti mož popolnoma otajal in je postal mehak kot otrok. Opisoval je svojo mladost v Kerryju, domačo reko Shannon in cerkvene praznike v starih vaseh, plese kmetic v coklah in glasni dan sv. Patrika in pisano pustno procesijo in praznično obiranje češpelj in

sredopostne kresove. In ko je slednjič zapel starodavno pastirsko pesem:

»Pastirji, molzači, veste li to,
da nam je najbližje sinje nebo!« —

in so vsi poprijeli, on je pa vseh sedem mogočno veselo preglasoval; tedaj sta bila oba Corbeta in Brown in Lesby Cor in drugi prepričani, da je ta mož tisti sokol in čaplja in čížek in škrjanec — vodja irskih lastavic.

Stemnilo se je. Svetilke na »Martí« so trepetale vedno bliže skoz vlažne hlapove. Pristali so, objeli izbornega človeka, ki je iz svoje prej tako nepriljubljene, krhke nravi zdaj v zadnjih urah take velike iskre ukresal, da so se vsi ob njih ogreli. Nato so se peljali sedmeri z velikim, slovesnim premislekom za bodočnost proti mestu nazaj.

9.

Ko so izstopili iz čolna, je zadel Lesby Cor na nekaj steklenega.

»Pri svetem Patriku, čudež se je zgodil,« je zavpil očividno začuden. »Sedem Ircev je vzelo seboj na vožnjo tri steklenice sherryja,¹ pa so jih neodprte domov pripeljali!«

»Pustite jih čolnarju!« je zavpil eden, »pa bo čudež popoln.«

»Ne,« je dejal okorni Brown in jih zavil pod plašč. »Mi hočemo Irsko vsaj nocej rešiti ene izmed stotisoč pijanosti; pojdite!«

»In jih Angležu naprtiti!« je eden naprej snoval.

¹ Izgovori: šerija; sherry je belo špansko vino iz Xeresa.

»Pojdite!« je kričal starši Corbet, »nekaj vem! Za menoj!«

Šel je pred njimi za stolp kolegija, kjer je ležala ječa za najdebelejšimi zidovi. Tam so se razpostavili v senci in O'Nelly, tenorist, je vprašal:

»Kakšno pesem zapojemo Emmetu?«

»Našo želodarsko!« je zavpil Lesby.

»Ne,« so prosili ostali. »Pri tej bi Dan gotovo ne pomagal.«

»Bog varuj kralja!« je predlagal mlajši Corbet.

»Ne,« se je zopet glasilo, »tu bi pa Roby ne pomagal.«

»Veste, kaj,« je dejal O' Nelly slovesno, »Z nebes se, Bog, nizdol ozri!«

»To, da, to!«

In skoz meglo in vlažno, sanjavo zimsko dublinsko noč se je zdaj razlegla pesem, bolj pobožna, kot se je kdaj slišala v katerikoli irski cerkvi.

Že pri prvi kitici so se izza stare stavbe pokazali angleški vojaki-stražniki. Hoteli so mir zapovedati in uporni narodič razgnati. Tedaj so pa zapazili, da je bila cerkvena pesem, ki se je pela v Westminster¹ in v škofijski katedrali v Dublinu, pred kraljem in kanclerjem. Ali se sme to prepovedovati? Pustili so sablje za pasom, stopili nekoliko nazaj in poslušali, in Kensens, najmlajši izmed gardistov, čigar mati je bila Irka in ga je s takimi pesmimi vzgojila, jo je tiho brenčal.

Toda ko so kitico izpeli, je častnik Ralf Freesh močno namignil z mečem: dovolj! Da se dobro ve, da ne prepevajo velikemu Bogu v višavi, ampak svojemu malemu bogu tu doli v nižavi.

¹ Mestni okraj v zahodnem delu Londona, slaven zlasti po svoji stari westminsterski opatiji in cerkvi.

Tedaj pa mu je pomolil Brown blestečo rumeno steklenico sherryja pod nos in kratkomalo dejal: »To za drugo kitico!« —

Pod drevesi se je zopet začelo lepo triglasno:

Ima angelov veliko raj,
nam enega za gosta daj,
ime pa »Mir« naj bo mu!

Nato so prešli k tretji kitici. Toda zdaj je priteknel narednik in po naročilu častnikovem zapovedal, da morajo zdaj pa vendarle nehati. Saj so lepo napravili. Emmet da bo zadovoljen in tudi sir Ralf Fresh da se vljudno zahvaljuje.

Tu mu je poštenjak Brown s suhim izrazom ponudil drugo steklenico in dejal: »To za prihodnjo kitico!« —

Zopet se je vzpenjala slovesna cerkvena pesem sladko in sveto ob starih drevesih in zidovih nakvišku. Tedaj je pa priskočil prostak iz stražnega zbora in zapovedal: Zdaj da morajo pa na vsak način oditi! Nobene cerkvene pesmi da se ne poje več nego tri kitice.

»Saj tudi mi ne bomo četrte. Samo tri znamo na pamet. Toda prvo bomo še enkrat ponovili! Náte!« — In tretja zlato-rumena sherryjeva butiljka se je preselila k vojaškemu krdelcu.

»Z nebes se, Bog, nizdol ozri! Pod križem Kristus, glej, medli!« — so še enkrat zapeli s čudovito prisrčnostjo.

Robert je spal na pláhuti in poleg njega je ležala debela, mala, grda, toda tako ljuba nemirna butičica Harryjeva, ki se je bila globoko pod roko zarila; oči je imela odprte in je na pol sanjala na pol bledla v tem mrazu in tihoti. Štel je globoko, krepko dihanje svojega oboževanega gospoda.

»En — dva — tri — štiri —, en — dva — tri — štiri! kot pesem, zares!«

»En — dva — tri — štiri —! kot vojaški korak v lepem ritmu, — ne, kot generalski korak tam spredaj na fronti, proti sovražniku, nasproti miru, prestolu!«

»En — dva — tri — štiri! — kot umerjeni znaki pozaven na dan kronanja, — zmağa — zmağa — zmağa — zmağa!«

»Čuj, čuj! Odkod prihaja to? od zgoraj, od zdolaj, — pesem! O Bog, že prihajajo, so že tu! — Roby, tvoji možje, tvoje ljudstvo. — Kralj, zbudi se, zbudi!«

In Harry je tresel Roberta z veliko slovesno važnostjo in mu na uho klical: »Hura, kralj, ali slišiš? So že tu!«

»Norček!« — se mu Emmet zaspano smeja, »tebi se sanja.« — Toda že osupne. »Ali se mi morda sanja?« — Sede in poslušša na zid, dočim Harry poklekne in roke sklene in molí.

»Z nebes se, Bog, nizdol ozri!
Pod križem Kristus, glej, medlí!«

»Kristus, Kristus!« Šepeta Emmet zamišljen.

Petje zunaj obmolkne. Da, to so bili njegovi prijatelji. O ti ljubi, dragi! Toda zakaj mu pojo tako zateglo sladko pesem? — Zgrozi se. Zopet se iz teme te grobnice dvigne nekaj velikega in svetlega in čudovito raste in razteza božje roke v neizmerčnost. Zopet mu je, kakor da ga hoče nekaj ljubega objeti in na srce pritisniti. Tedaj je pal nazaj na odejo, si zatisnil oči, se zakregal in stisnil nazadnje pest in dejal poln srda: »Oh, kako bom mogel s takimi cerkvenimi pevci revolucijo začeti!«

10.

Tri leta so pretekla izza onega zapora, tri bežna, divja in vendar strašno težka leta. In Robert Emmet zopet gineva v zaporu. Pa to ni več častni zapor univerze, to je navadna ječa na smrt obsojenih izdajalcev domovine v dublinskem gradu.

Za mizo sedi in glavo podpira in čuti, kako se mu vzbuja preteklost. Vidi se, kako stoji pred velikim Napoleonom v Parizu. Iz oči v oči je ledenomrzlega, razdražljivega Korsikanca s svojim mladim ognjem tako razvnel, da osvojevalec nazadnje vzklikne: »Dobro, v avgustu 1803 bo moje brodovje pristalo v dublinskem zalivu. Do tedaj se pripravite!«

Ej, kako se je pripravil! Pod stotero preobleko je pretaknil v Londonu za vsemi Irce in jih stotine pridobil. Corbetti, Browni, Lesbyji, vsi so šli za njim. Le Tomaža Moorea ni bilo. Ta je stal za angleško trgovsko mizo in si je hotel denarja prislužiti. Pa vendar ne bo dolgo vzdržal v pisarniškem prahu. In potem bo naše zmage opeval. Mehki tovariš ni ustvarjen za dneve boja. Naj le zaenkrat ostane za mizo. Toda pozneje naj poje, čas sreče je njegov pesniški čas.

O' Connel je Robyja kajpada odločno in trdo zavrnil. On ni hotel o sili nič vedeti. »Naš Kristus je svet s križem odrešil. Vi ga hočete odrešiti s tisoč puškami!« S tem je pobil vse silne mladeničeve napade. Srdit je skočil Emmet od tega obotavljaja na poštno ladjo proti Dublinu. Tam je porabil vse svoje velikansko premoženje za nakup ceste s celo vrsto hiš zraven Gradu. To se je moralo zgoditi skrivaj, z neskončno zvijačnostjo in stoterim zakri-

vanjem. Tu so tedaj v globokih kletah vli-vali krogle, kovali orožje in pripravljali težke vreče polne smodnika. In onega slav-nega avgustovega dne, ko bi se prikazalo francosko brodovje, so si nameravali s te ulice z drznim naskokom osvojiti vladni grad in ž njim oblast nad Dublinom.

Tedaj pa, malo pred dogovorjenim na-valom, je slišalo mesto zamolkel podzem-ski grm, kakor od potresa. V Emmetovo smodnišnico se je prikradel nepreviden plamenček in je v zrak zletela.

Zdaj se je pa začela žaloigra brez pri-mere nad Dublinom. Razvaline, vojaki, hišne preiskave, zapiranje, noč in dan jezdecí po plašnih, smrtno tihih cestah, zamolklo trkanje železnih kladivov na vrata, ječe in smrtne obsodbe in dan za dnem klicar, ki obeta vrečo, polno angle-škega zlata, za glavo zarotniškega pogla-varja Emmeta. Mladenič se skriva v hiši svoje gospodinje v predmestju. Tisoč jih ve, kje: nihče ga ne izda. Toda cela legija zvestih tovarišev mu ponuja svoje konje, denarnice, lastno življenje, da bi mogel ljubljenec Irske zbežati na celino. Toda on se trdovratno brani. Dokler ni videl svoje ljubljene neveste in se od nje poslovil, noče bežati.

In med tem čakanjem zasledi policija njegovo sled, udere s kopji in streli iz samokresov v hišo in izbornegega človeka odtira v ječo. Ob tej vesti požene njegovi častitljivi, osiveli materi vso pičlo kri na eno točko v srcu, ona obledi in se mrtva zgrudi.

Robyjev govor pred sodniki je ponosen in veličasten. Naj ga le umore! Irske ven-dar ne morejo umoriti! Kaj mu je za življe-nje! Premoženje, mater, nevesto je žrtvoval Irski; ali naj bo potem težko, tudi še par

let pod sekiro položiti? Naj ga le umore! Toda eno zahteva: vsaj po smrti naj mu pokoj dado! Nihče ne govóri ob njegovem pogrebu, nihče mu ne piši nagrobnega napisa! To bo enkrat Irska storila, če jo bo drugi Emmet enkrat popolnoma osvobodil.

Sodniki so se zavili v leseno okorelost. Če bi tudi hoteli, ne smejo pokazati nobenega genotja. Še to noč, tako se glasi njih pravdorek, mora nevarni človek na morišče.

Kdo bo pač ta drugi Emmet? Samo to ga zdaj še zanima. Svoji nevesti in svojim tovarišem je naročil poslovilni pozdrav. Od Irske se pa kar ne more posloviti. Irska, moja ljuba, sveta, večna Irska, kdo je tvoj drugi Emmet? Kvišku poskoči in se izprehaja po tesni celici hrepeneče kot lev po kletki.

Samo še dve uri! Potem ga odpeljejo na klado. Kaj naj dela, kaj naj dela ti zadnji dve dragoceni uri? Anglikanskemu pastorju je vljudno vrata pokazal. Kaj je treba zdaj še storiti? Vendar je še kaj!

Še dvakrat se kazalec naokoli zasučé, pa mu vzamejo glavo. Urno torej, kaj mu je še storiti? — Za ta svet nič več!

In za oni svet?

Oj, ali mi začénja smrtni strah že omotico delati? Onostransko omotico? Oni svet! Neumnost! Zemlja, zemlja, trikrat zemlja in vedno le zemlja! To je vse.

Zopet sede k mizi in podpira vročo, lepo, bogato glavo. Pred seboj ugleda staro sveto pismo. Včeraj ga še ni bilo. Kdo ga je prinesel? Bo pač taka navada, da umirajočim to knjigo pod nos mole! To je vendar O'Connellova knjiga, knjiga o trpljenju! — To ni záme!

Zopet skoči pokonci in vznemirjen hodi semtertje. Toda to ga utruja. On pa hoče moč ohraniti, da bo zelo ravno, zelo ponosno stopal na morišče in tako še gori blestel kot nezlomljena, mlada še vedno bojevita sulica.

Vnovič torej sede k težki, s srebrnimi zaklepi zaklenjeni knjigi. Samo dve uri še! Za božjo voljo, kaj naj stori? — Nekaj moram vendar storiti!

Ali je navsezadnje ta-le knjiga, ki mi ne da miru? Ta čudovita knjiga! Ali ni, kakor da ima oči in me vabi? Kakor da ima usta in bi jih rada odprla? Ali naj se teh ust bojim, jaz, Emmet, neustrašeni? Saj se še sekire ne bojim! Dobro torej, knjiga, odpri svoja usta, daj, pokaži, kaj veš pripovedovati človeku, ki ima le še dve drobni urici življenja.

11.

Roby je postavil knjigo na hrbet in jo je spustil, da se je sama od sebe odprla. Toda brati ni začel. Sveto pismo se je odprlo tam, kjer je debela težka podoba na kartonu liste vsaksebi tiščala. In ta podoba! Kazala je Kristusa, kako z nedopovedljivo široko razpetimi, pravzaprav razklenjenimi rokami na lesu visi. Spodaj je bilo napisano s svinčnikom, s smešnimi, zavitimi črkami ljubega Harryja Goesa: »Kadar pa bom povišan, bom vse k sebi potegnil!« — »Te besede pošilja svojemu prijatelju in kralju kot pozdrav Harry Goes, ki bi s svojim velikim bratrancem tako rad pod isto sekiro umrl!«

»Čudoviti mali priliznjeneček!« je mislil Emmet ganjen. »Kako je le to zopet vtihotapil! Škoda, da nisem knjige prej odprl.

Resnično, dečku moram verjeti, da bi rad zame umrl! Toda to je neumnost. Tako zelo me ljubi, ker je še premajhen, da bi imel nevestico. Bolj možat naj bi bil, pa Irsko bolj ljubil.«

Pa si vendar Emmet malčka kar ni mogel iz spomina izbiti. Videl ga je, kot pred tremi leti, kako v podobnem zaporu poleg njega čepi in o Kristusovi smrti govori in kratke roke razteza, da bi mu pokazal, kako je véliki petek pri pasijonski igri predstavljal Kristusa. In videl je, kako deček svoje nedolžne oči proti nebu dviga, kot da se hoče iz te muke takoj v čisto sinjost povzpeti.

»Dečko, čemu me tako mučiš?«

Včeraj se je narisal Emmet na mizo, dolgo raztegnjenega po tleh, z glavo ločeno od trupa, zvesto po podobnosti z življenjem in še zvesteje po otrpli podobnosti s smrtjo. Zdaj se je ogledoval v tej risbi s peresom, razdejanega človeka — ne — to sploh ni bil več človek.

Tedaj si je dejal Robert Emmet, ali nima vse, kar so te krepke roke poprijele, nobenega zmisla več; in kar so naskakovale te noge, nima li nobenega cilja več; in predvsem, kar je ta vneta, drzna glava stvorila, ali to ničemur več ne koristi, razen da se kot razdrobljeno steklo vrže med šaro? In vendar je bilo nekdanj v tej čaši tako dragoceno vino! Kam je to vino, oh, kam je prešlo?

Oj, koliko bolj ognjevitega vina se je v Irski potočilo že stoletja in stoletja! Točili so ga rimski apostoli, ki so bosí, s palico in s klobukom, s školjkami okrašenim, prišli na ta barbarski otok in luč prinesli! In opatije, katerih zvonček je tako srebrno pozvanjal preko pragozdov in obetal božji mir in visoko kulturo prinašal

v okraje, kulturo s plemenitim srcem in z obema, za blagoslov razprostrtima rokama! In krščeni poglavarji in načelniki rodov in vsi ljudski junaki in sto in sto pogumnih, plemenitih občin in župnij samih! Koliko duha so razlili veliki misijonar Patrik, in pogumni kralj Brian Broimhe tja do zvitih voditeljev Shane O'Neillov pod Elizabeto, do plemenitih Flooda in Grattana in do čudovitega Fitzgeralda! In ali so zdaj vsi ti kot razbito steklo vrženi na veliko tisočletno smetišče, segnili in pozabljeni? Ali pa so še, še žive, ali se še vesele svojih velikih zemeljskih sledov in uživajo večno plačilo? Oh, ko bi mogel človek to verovati!

Ta-le mož na križu, ta vsaj se zdi, da ni umrl! V nešteti občinah živi in v nešteti srcih. On dela O'Connella tako pogumnega in — tako potrpežljivega!

»Ko bom pa povišan, bom vse k sebi potegnil!« Emmet je te besede bral vnovič in vnovič, in nazadnje se mu je zazdelo, da niso samo tu napisane, ampak da mu jih od daleč nekod pojo, tiho, veličastno, slovesno, kot nekoč oni koral pred zaporom.

Zagrnil je svojo zmedeno glavo. V vsem svojem ostrem in jasnem življenju ni bil nikoli tako zmedenega duha. Ali je, oj, ali je, se je obotavljal, navsezadnje le še kaj več kot mati in nevesta, ali je še več kot domovina in svoboda? Ali je nazadnje celo blaženo, večno svobodno duševno zmagoslavje — nebesa mu pravijo verniki —, torej prav, ali so nebesa, kjer ta Kristus prebiva in kamor bo vse k sebi kvišku potegnil, ko bo enkrat povišan, kakor ta tukaj mogočno veličastno obeta?

Trje je stisnil mladenič sencà s svojimi vročničnimi rokami. Študiraj, študiraj!

si je klical. V pol ure že ne bo več tvoja, se bo daleč od tebe zakotalila; študiraj, izrabi urico!

In glej jo, ponosna, trda, prevzetna glava se je začela mečiti, nekaj kot prastar koral se je razleglo pod njenim obočkom in poleg tega je vedno iznova videl razklenjene otroške roke Harryja Goesa in takoj nato veličastno izvirno njegovo podobo, velikega moža iz Nazareta. Ta je odrešil, to je res, ne s puškami in meči, ne, s temi razprostrtimi rokami in s to besedo: »Vse bom k sebi potegnil!« Kako je véliki mož to vedel, zagotovo vedel! Samo Bog more tako govoriti. Samo Bog more naprej vedeti in slovesno in odločno vnaprej obljubiti: da bo tisočletja na svoje srce potegnil. Jezus, ti Jezus s križa, povej mi, kaj naj verujem! — — Mladi irski Cezar je začel jokati!

Lej, že zopet! Ne, to je resnično petje. O, to je resnični koral! Tiho, tiho!

Iz dalje, dalje, skoz globoke, debele zidove se je razlegalo:

»Odprt nam je nebeški vrt,
saj grešni jarem naš je strt,
velikanoč že vstaja!
Zagreblji svinec smo, zlato,
življenje oblekli smo novó,
kot angeli svobodni!«

»Kot angeli svobodni!« je šepetal Emmet s solznimi očmi za njimi.

* * *

Nato je postalo v ječi zelo tiho in slovesno, dokler ni vstopila straža z rožljajočim korakom in plemenitega mladeniča odpeljala v temni, brezmesечni, oblačni noči z nekaterimi bornimi bakljami proti

kladi. Resno je stopal Emmet gori po ozkih stopnicah, brez oholosti in nizkosti, kot da je to njegova navadna, preprosta pot. Nekaj se je svetilo z njegovega čela, ne kot Brutovo ali Kasijevo preziranje življenja, tudi ne kot ogenj genija, ki ga je bil Emmet tolikokrat pokazal, ampak kot nekaj še višjega, še čistejšega, nekaj kot milost!

Zvezali so mu lepe roke trdno na hrbtu.

Nato je moral poklekniti in rabelj je stopil s kapo k njemu, ali bi si je ne hotel sam čez obraz potegniti? Brez vsakršnega trepeta jo je Roby vzel, vesel, kot si človek rokavico oblači, in si jo je hotel na obrito glavo povezniti. Pa se je naenkrat ustavil in je še enkrat hitro, prijazno pogledal preko nočno temnih glav vojakov in mnogih gledalcev, ki se niso dali razpoznati, kot da išče kak ljub obraz za zadnjo tolažbo ob ločitvi. In glej, čisto blizu je stal zraven bakljenosca mali Goes, bled kot smrt, in je iskal oboževanega prijatelja z očmi, ki so skoro žeje ginile. Takoj ko ga je Emmetovo oko zadelo, je dečko razpel svoje roke brez ozira in sramovanja pred komerkoli. Takoj so ga začeli suvati: »Ali je človek nor? Proč ž njim!« Surovi vojaki so ga suvali z držaji svojih sulic iz vrveža. Toda Goes je bil zadovoljen. Videl je, da je Emmet rahlo prikimal in se nasmehnil. Prijatelj ga je razumel.

Dečko ni slišal, kako je sekira zažvižgala in kako je rabelj obglavljenca zasmehoval. Ne, on je videl blaženi nasmeh, to je zadostovalo. Tega je nesel, kolikor je mogel s tresočimi se koleni hiteti, Sari Curran. »Prinašam ti,« je dejal z očmi polnimi vročice in trepetajočimi ustnicami, pa vendar zelo srečen, »prinašam ti zadnji

nasmeh našega velikega mrtvega Irca Roberta Emmeta.«

Bil je pa tudi zadnji nasmeh teh dveh zvestih duš. Vdanega Harryja Goesa so skoraj takoj napadli težki srčni krči, nato mu je udarilo na možgane in po treh strašnih vročičnih dnevih, ko je vedno držal roke razprte kot vzletajoč angel, je izdihnil s klicem: »Patria!«¹

Gospodična Sara Curran pa, češčena od cele Irske kot junakinja in vdova, je počasi izhivala kot lilija, ki ji manjka gorkega, jasnega solnca. Niti lepi snubci, niti prigovarjanje staršev, niti potovanje v vedno sinji neapeljski zaliv ni pozdravilo njenega hrepenenja po izgubljenem ženinu in preden je preteklo leto, mu je sledila z zadnjim šepetom na ustnicah: »Patria!«

Naj so vsi trije našli skupaj to domovino nad zvezdami!

Preko zelenega Erina² gredo težki časi. Toda Emmetov nasmeh ne umrje. Spoznali so ga tiho in prisrčno v flavti velikega irskega pesnika Tomaža Moorea in še veliko glasneje v mogočnih in srce pretresujočih govorih O'Connellovih. Vedno in vedno pihlja in ne bo ugasnil, dokler se ne bo Irska enkrat nasmehnila ne samo kot narod, ki upa v svobodo, ampak se veličastno zasmejala kot narod, ki ima svobodo v svoji lasti.

¹ Domovina.

² Starejše ime za Irsko.

